

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA**

**MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM**

2017-2019

**DIPLOMOVÁ PRÁCE**

**Bc. Kateřina Šrámková**

**Možnosti vzdělávání ve věznicích Valdice a Světlá nad  
Sázavou**

Praha 2019

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miroslav Kostka

**JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE**

**MASTER COMBINED FULL-TIME STUDIES**

2017-2019

**DIPLOMA THESIS**

**Bc. Kateřina Šrámková**

**Education opportunities in prisons Valdice and Světlá nad  
Sázavou**

Prague 2019

Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Miroslav Kostka

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20.5.2019

Kateřina Šrámková

### **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Miroslavu Kostkovi za odborné vedení, konzultaci a cenné rady a připomínky.

## **Anotace**

Diplomová práce se v teoretické části zabývá historií výkonu trestu odnětí svobody od jeho vzniku až po současnost. Vězeňstvím od počátku Československé republiky až do roku 1989, dále systémem vězeňství České republiky a funkcemi trestu. Popisuje Vězeňskou službou České republiky, její organizační strukturu a pravomoce a oprávnění jejích pracovníků. Představuje i jiné než vzdělávací aktivity ve věznicích České republiky, popisuje vznik Středního odborného učiliště Praha 4. Zaměřuje se na věznici Světlá nad Sázavou, její historii a historii vzdělávání a Školského vzdělávacího střediska stejně jako u následující věznice Valdice. Praktická část představuje možnosti vzdělávání ve Školských vzdělávacích střediscích Světlá nad Sázavou a Valdice, s pomocí případových šetření, pozorování a polostrukturovaných rozhovorů objasňuje situace v rodinách odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích Světlá nad Sázavou a Valdice, spáchané trestné činy a problém následné reintegrace a nabízí návrhy opatření.

## **Klíčová slova**

Odsouzený, student, Světlá nad Sázavou, ŠVS, reintegrace, trestný čin, Valdice, vězeň, věznice, výkon trestu odnětí svobody, vzdělávání

### **Annotation**

The main purpose of the theoretical part of this diploma thesis is the history of imprisonment since its creation until recent day. It describes the prison service since the beginning of Czechoslovakia until the year 1989, system of prison service in Czech republic and the punishment function. Focusing on Prison service of Czech republic, its organizational structure and competences of employees. Introducing other than educational activities in prisons of Czech republic and the origin of the Secondary vocational school in Prague 4. Giving insight to the history and the history of education of correctional facilities Světlá nad Sázavou and Valdice. The practical part of the thesis discusses the learning opportunities of the Educational facilities in Světlá nad Sázavou and Valdice. Using case studies, observation and semi-structured interviews uncovering the family environment of the convicted in Světlá nad Sázavou and Valdice, as well as committed crimes, the issue of further reintegration and giving precaution suggestions.

### **Keywords**

Convicted, criminal act, education, Educational facilities, imprisonment, prisoner, student, Světlá nad Sázavou, reintegration, Valdice

<b>ÚVOD.....</b>	<b>- 9 -</b>
<b>TEORETICKÁ ČÁST .....</b>	<b>- 11 -</b>
<b>1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....</b>	<b>- 11 -</b>
1.1 Historie trestu odnětí svobody .....	- 12 -
1.2 Vězeňství od počátku vzniku československé republiky.....	- 20 -
1.2.1 Období Protektorátu Čechy a Morava.....	- 21 -
1.2.2 Československé vězeňství v letech 1945-1965 .....	- 22 -
1.2.3 Československé vězeňství v letech 1963-1989 .....	- 22 -
<b>2 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ.....</b>	<b>- 24 -</b>
2.1 Funkce trestu.....	- 25 -
2.2 Vězeňská služba České republiky.....	- 27 -
2.2.1 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky .....	- 28 -
2.2.2 Povinnosti a oprávnění pracovníků Vězeňské služby České republiky .....	- 29 -
<b>3 AKTIVITY VĚZNĚNÝCH OSOB.....</b>	<b>- 31 -</b>
<b>4 STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY.....</b>	<b>- 33 -</b>
4.1 Historie Středního odborného učiliště Praha 4 .....	- 33 -
4.2 Koncepce vězeňství do roku 2025 .....	- 37 -
<b>5 VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU .....</b>	<b>- 38 -</b>
5.1 Historie věznice Světlá nad Sázavou .....	- 39 -
5.2 Historie vzdělávání věznice Světlá nad Sázavou.....	- 40 -
<b>6 VĚZNICE VALDICE.....</b>	<b>- 42 -</b>
6.1 Historie věznice Valdice a vzdělávání vězňů .....	- 42 -
6.1.1 Školské vzdělávací středisko Valdice .....	- 45 -
<b>PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>- 48 -</b>
<b>7 POHLED NA METODY A MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ VZDĚLÁVACÍHO PROCESU VE VĚZNICÍCH SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU A VALDICE.....</b>	<b>- 48 -</b>
7.1 Cíl práce a metody šetření, místo sběru dat .....	- 49 -
7.2 Vzdělávací aktivity Školského vzdělávacího střediska Světlá nad Sázavou ..	- 50 -

7.3	Vzdělávací aktivity Školského vzdělávacího střediska Valdice.....	- 54 -
7.4	Kazuistické šetření.....	- 56 -
7.4.1	Martina.....	- 57 -
7.4.2	Sandra.....	- 58 -
7.4.3	Erika.....	- 59 -
7.4.4	Klára.....	- 60 -
7.4.5	Pavel.....	- 61 -
7.4.6	Karel.....	- 63 -
7.4.7	Vladimír.....	- 64 -
7.4.8	Dominik.....	- 64 -
7.4.9	Michal.....	- 66 -
7.4.10	Daniel.....	- 66 -
7.5	Vyhodnocení kazuistik.....	- 68 -
7.5.1	Návrhy opatření.....	- 70 -
7.6	Závěr šetření.....	- 71 -
	<b>ZÁVĚR.....</b>	<b>- 72 -</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....</b>	<b>- 75 -</b>
	<b>SEZNAM ZKRATEK.....</b>	<b>- 78 -</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>- 79 -</b>



## ÚVOD

Téma diplomové práce si autorka vybrala nejen proto, že ho sledává velmi zajímavým a obohacujícím, avšak i z důvodu časté nevědomosti a nezájmu společnosti o průběh výkonu trestu odnětí svobody, možnosti aktivit a vzdělávání ve věznicích a následné zapojování odsouzených zpět do běžného života. Až se téměř zdá, že pojmy jako vzdělávání, resocializace vězňů či sociální a výchovná péče o odsouzené jsou v dnešní době tabu.

Resocializace odsouzených je mnohdy náročný a dlouhý proces. U některých recidivistů by se mohl zdát téměř nemožný, avšak i u nich je pokrok v myšlení, chování a vyjadřování znatelný. Pro širokou veřejnost je jakákoliv sociální a výchovná péče o odsouzené zbytečnou snahou, ale opak je pravdou. Dle vedoucího pracovníka Školního vzdělávacího střediska (dále ŠVS) Valdice, je socializace odsouzených jednou z nejdůležitějších činností a ze svých zkušeností ví, že u většiny alespoň v malé míře úspěšnou a v případě opakovaného odsouzení některého ze studentů ŠVS Valdice je spáchaný trestný čin daleko mírnější než před studiem.

Aktuální možnosti vzdělávání, konkrétně ve věznicích Světlá nad Sázavou a Valdice, jsou oproti minulosti obsáhlejší a lépe přístupné pro všechny odsouzené. Díky lepšímu vybavení dílen se navýšil zájem i kapacita tříd.

Samozřejmě nelze popřít, že práce s lidmi ve výkonu trestu odnětí svobody je mnohdy velmi náročná a takové pracovníky je nutno respektovat. Avšak z rozhovorů uvedených ve výzkumné části je patrné, že vedoucí pracovníky ŠVS Vězeňské služby České republiky daná činnost naplňuje. Mnohdy se setkávají s velmi nadanými, snaživými studenty, kteří mají touhu se vzdělávat. Bohužel právě i pro takové jedince je po propuštění velice těžké sehnat práci, avšak právě výuční list či jiný certifikát získaný ve výkonu trestu odnětí svobody jim může pomoci dosáhnout lepší pozice.

Cílem diplomové práce je rozšířit podvědomí o chodu vězeňství a možnostech vzdělávání v konkrétních zařízeních.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se autorka zabývá historií a následně novodobým pojetím trestu odnětí svobody. Tato kapitola volně přechází do části o historii vězeňství od počátku Československé republiky. Následuje

kapitola o vězeňství v České republice, kde jsou popsány typy věznic a funkce trestu. Autorka neopominula popis Vězeňské služby České republiky, její organizační strukturu a oprávnění a pravomoci jejích pracovníků. Třetí kapitola diplomové práce pojednává o veškerých aktivitách nabízených odsouzeným ve výkonu trestu na což navazuje historie Středního odborného učiliště Vězeňské služby České republiky společně s náhledem do Koncepce vězeňství do roku 2025. Neméně důležitým obsahem teoretické části jsou kapitoly popisující věznici a ŠVS Světlá nad Sázavou a Valdice, jejich historii a zásadní informace.

V empirické části autorka umožňuje pohled na metody a možnosti vzdělávání účastníků vzdělávacího procesu v konkrétních věznicích. Představuje kazuistiky deseti odsouzených jedinců, kteří se vzdělávají ve ŠVS Světlá nad Sázavou a Valdice, konkrétně šesti mužů a čtyř žen. Na řadu přichází vyhodnocení případových studií a návrh řešení dané problematiky na základě informací právě z kazuistik a rozhovorů představených v příloze, které autorka prováděla s vedoucími pracovníky ŠVS Světlá nad Sázavou a Valdice a se zástupcem ředitele SOU Praha.

# TEORETICKÁ ČÁST

## 1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

*„Trest odnětí svobody, jako specifická společenská sankce za „prokázané“ delikventní jednání představuje velmi závažný životní zlom, zejména i prvotrestaného a prvovězňeného jedince. Účelem trestu je sice ochrana společnosti a odstrašení delikventů od další kriminální činnosti, ale postupy a způsoby zacházení s odsouzenými mají mít také sociálně korektivní účinek a humánní principy.“* (Fisher, 2006, s.62). Pro jedince výkon trestu odnětí svobody znamená ztrátu za prvé rodiny, ale i dalších sociálních kontaktů, což se specialisté pracující ve vězeňské službě snaží co možná nejvíce potlačit a pomáhají tyto vztahy posilovat. Z doložených informací více než 50% prvotrestaných a 70% vícetrestaných nemá zázemí již při nástupu do výkonu trestu a další část ho v průběhu věznění ztrácí (Fischer In: Fischer, 2006). Za druhé odsouzený jedinec ztrácí zaměstnání a s ním spojené pracovní návyky a dovednosti, což ho silně omezuje v reintegraci po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS). Proto se na tento aspekt také zaměřují speciální pracovníci vězeňské služby a považují ho za jeden z nejdůležitějších bodů jejich náplně práce, jelikož nezaměstnanost propuštěného jedince často vede k opakované delikvenci (Fischer, 2006).

Co se týká věznic, o jejich chodu či struktuře nebývá příliš velké povědomí a široká veřejnost ani vlastně neví, jak proces vězeňství funguje. Média či politici zpozorní až ve chvíli, kdy se ve vězeňství děje především něco negativního, např. útěk jednoho nebo více vězňů, amnestie apod. Avšak i bez povšimnutí veřejnosti nastaly ve vězeňství v posledních třiceti letech velké změny, a to všude ve světě. Ve Spojených státech amerických (USA) rapidně vzrostl počet vězňů v období 1980-2000 a to z „pouhého“ půl milionu na celé dva miliony jedinců. V Rusku se potýkají s obrovským snížením prostředků na zajištění chodu vězeňství, a přesto se musí v nemyslitelných podmínkách potýkat s miliony vězňů. V zemích Latinské Ameriky jsou vězeňské podmínky na tak nízké úrovni, že se každý den setkávají se stále vyšším násilím a brutalitou, jak mezi vězni navzájem, tak mezi trestanci a vězeňským personálem. To jsou pouhé příklady z uvedených zemí, které se však dějí napříč celým světem. Na základě těchto problémů

se každý den řeší otázky typu: „*Jak se má vězeňský systém vyrovnat s 50% nárůstem počtu vězňů, za které je zodpovědný, když tomu neodpovídá nárůst rozpočtu pro vězeňství?*“ nebo „*A co personál, který pracuje uvnitř?*“ (Coyle, 2002, s.12). Právě pracovníci vězeňských služeb bývají často opomínáni nebo je na ně pohlíženo jako na jisté sluhy či bodyguardy, na rozdíl od policie, prokurátorů či dokonce soudců, kteří jsou bráni jako velmi vážené osoby. Možná je to právě proto, že personál věznic není příliš často viditelný lidskému oku, nevystupuje v televizi, nepíše se o něm články v novinách, a tak je brán jako povolání, které nemusí být uznáváno (Coyle, 2002).

## **1.1 Historie trestu odnětí svobody**

Během vývoje lidstva se měnily i druhy trestu, a to na základě vývoje práva a soudnictví, zejména pojetím lidských práv. Tímto vývojem se postupně odstupovalo od velmi nehumánních trestů, stejně tak se měnil i charakter výkonu sankcí (Černíková, 2008).

Ve starověku se držely zásady „oko za oko, zub za zub“, tzn. trest pachatele byl stejný, jako jeho spáchaný čin. Již v tomto období, přesněji ve 2. století př.n.l., se začala objevovat tzv. legální kompozice, při níž byla oběť odškodněna majetkovou náhradou. Postupně začala státní autorita uplatňovat tresty smrti, mrzačící tresty a početné tresty majetkové. Povaha sankcí tedy přestala působit pouze odstrašujícím způsobem (viz. „oko za oko, zub za zub“). Způsob vykonání trestu smrti se odvíjel zejména od společenského postavení, ale také od závažnosti trestu. Mohl být realizován např. setnutí hlavy mečem, naražení na kůl či pohřbení za živa. Co se týče mrzačících trestů, vždy se jednalo o analogii se spáchaným činem, př. za pomluvu byl pachateli vyříznut jazyk. Nynější trest svobody můžeme pravděpodobně vzdáleně přirovnat k starověkému trestu otroctví. První zmínky o jistých věznicích pocházejí z římského impéria, avšak ty našly uplatnění především v trestech smrti vyhladověním spíše než v dlouhodobém zadržení odsouzeného (Černíková, 2008).

*„Středověká justice téměř neznala trest dlouholetého odnětí svobody v tom smyslu, jak jej známe dnes. Za těžké zločiny skončil pachatel na popravišti. Za menší prohřešky sice mohl skončit ve vězení, ale nikoli na dlouhá desetiletí, doba trestu se většinou*

*počítala na dny či nanejvýše týdny“ (Šindelář, 2012 s.35). V případě uvěznění v rámci lehčího provinění se využívala tzv. šatlava či jinak horní vězení. Provinilci v tomto věznění směli mít vlastní peřiny, objednat si jídlo z nejbližšího hostince, směli přijímat návštěvy, a to jak manželky, které jim nosily domácí jídlo, tak ostatní příbuzné a přátele, kteří nosili víno, pivo a mnohdy i karty. To však platilo pro movitější vězně. Jelikož vězeňská strava byla velmi bídná, chudší vězni trpěli hladem. Často se také stávalo, že městská rada odmítla chudé vězně živit, jelikož to bylo povinností toho, kdo dal vězně zavřít. V důsledku toho si mnohdy provinilci museli pomoci žebráním a zpěvem přes mříže, či byli v okovech vyvedeni na žebrotu na ulici (Šindelář, 2012). Pro tuláky, žebráky, poddané z okolních vsí či měšťany, kteří se provinili zvláště těžkým zločinem existovala tzv. birdovna či jinak zadní vězení. Jak byli provinilci v této birdovně věznění, popisuje Šindelář (2012, s.39): „*Vězni bývali uzamčeni v tzv. kládě, což byly dva dubové trámy s vydlabanými otvory pro nohy. Na horním trámu byly obvykle upevněny pásy železa s vytvarovanými otvory pro ruce. Vězeň v kládě seděl ve velmi nepříjemné poloze s nohama zamčenými a s rukama blízko nohou. Navíc míval kolem krku železný obojek, upevněný řetězem k háku zazděném ve stěně. Dlouhodobé uvěznění tohoto druhu se pochopitelně podepsalo na vězňově zdraví, nohy zamčené v kládě otékaly, některé dobové zprávy udávají, že po delším věznění z dolních končetin odpadávalo maso.*“ Dále existovalo tzv. vězení pro dlužníky. I když byl trestanec uvězněn ve stejných celách jako ostatní provinilci, neztrácel tímto pobytem svou čest. V některých situacích si dlužníci stěžovali, že v případě uvěznění se nebudou moci věnovat řemeslu, tudíž nebudou mít potřebný příjem na splacení dluhu. Taková stížnost se řešila způsobem náhradníka, povětšinou manželky dlužníka, která odešla do vězení namísto něj, zatímco její muž pracoval a postupně dluh splácel (Šindelář, 2012).*

V období feudalismu se přežitky předstátní společnosti objevují ve výkonech sankcí a aplikují se zejména v zájmu vládnoucí třídy. „*V Čechách jsou užívány tresty smrti, tresty mrzačící, pokuty, plen, ztráta cti. Stopy kolektivního výkonu trestu smrti se objevují ještě ve 12. a 13. století (kamenování celou osadou). Dominující soukromá msta je postupně omezována a nahrazována placením náhrady za způsobenou škodu nebo výkupem z krevní msty, tzv. wergeldem (pokutou za usmrcení svobodného člověka). Kolem roku 1500 se v oblasti Středozemního moře objevují nucené práce (galeje), jež představují určitý předstupeň dnešního pojetí trestu odnětí svobody. České trestní soudy*

*posílají koncem 16. století odsouzené na stavby pevností proti Turkům a na galeje na Dunaj“ (Černíková, 2008, s.31-32). V tomto období existovali tzv. vězení kajčniců. Zde byli umístěni trestanci, kteří však ve většině případech nevěděli, za co byli uvězněni. Nedožvěděli se to ani při soudním procesu, kdy soudce nezdůvodňoval provinilcovo umístění do vězení. Tito jedinci se museli účastnit tzv. auto-da-fé, při kterých byl odsouzený zločinec upálen před zrakem veřejnosti, a to z toho důvodu, aby byli zastrašeni a svůj čin znovu neopakovali. (Jůzl, 2017)*

Koncem 16. století se využití trestu smrti rozšiřuje. Délka výkonu trestu se liší z části dle soudcovi úvahy a z části jí stanovuje zákon. Vězení se rozděluje podle zřizovatelů a sice na církevní, hradní, vojenská, panská aj. V závislosti na postavení pachatele a spáchaného činu se trestanci umisťovali do jednotlivých druhů věznic. Bohatí měšťané se umisťovali do tzv. městských věznic, která se většinou nacházela na radnici. Pro politické vězně byla věznice zřizována přímo na královských hradech. Chudínští pachatelé byli drženi ve značně horších podmínkách v tzv. šatlavách a nejzávažnější tresty si odsouzení odpykávali v podzemích či sklepeních (Černíková, 2008). Využívalo se také deportace z Anglie do Ameriky (kde byl povolen trest deportace namísto trestu smrti), odkud byli trestanci prodáváni plantážníkům do Indie či jižní Ameriky, kde pracovali s otroky z Afriky.

Nastává doba osvícenství, v níž se začíná prosazovat nová sankční ideologie. Ta je založena na humánnějším přístupu k obviněným a jejich trestu. Filozofové a reformátoři té doby usilují především o přiměřenost trestů v souvislosti se spáchaným činem, nutnost výchovné funkce a ustanovení jisté ochrany pachatele. Pro koncepci trestního práva vytvořily dvě zásady:

- a) **Žádný trestný čin bez zákona** - čin který není uveden v zákoně, není trestným činem.
- b) **Žádný trest bez zákona** - pachatel může být potrestán jen takovým trestem, který je uveden v zákoně (Černíková, 2008).

Za vlády Josefa II. byl vydán *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech* a to roku 1781. V něm došlo k několika změnám humánním směrem. Např. zrušil torturu (mučení s cílem doznání), mrzačící tresty, nahradil trest smrti trestem dlouhodobých nucených prací a obsahoval dvě již zmiňované zásady (žádný trestný čin bez zákona a žádný trest bez zákona) (Černíková, 2008).

Již v polovině 16.století se začala využívat nápravná zařízení, která vznikala z důvodu potrestání delikventů a pro ochranu společnosti před těmito jedinci. Do těchto domů se umisťovali tuláci, žebráci a mladiství delikventi. První takové zařízení vzniklo v Anglii již v roce 1533, dále poté v Amsterodamu roku 1595. Zde se také využíval tzv. Amsterodamský model, ve kterém měli umístění jedinci nastolený přísný režim, povinnou společnou práci a náboženské čtení. V těchto zařízeních byli umisťováni mladí delikventi spolu s nebezpečnými zločinci, což brzy prokázalo neuspokojivé výsledky nápravy. To vedlo k postavení speciální budovy pro mládež, kde v noci přebývali odděleně v celách, ale přes den stále pracovali na společných pracích s ostatními vězni (Černíková, 2008). „*Hlavním záměrem amsterodamských ústavů bylo šíření mravní výchovy, elementárního vzdělávání a vedení k práci (tkaní sukna). Proto byli stálými členy personálu pastor a učitel*“ (Černíková, 2008, s.35).

Na konci 18. století se v Anglii začal objevovat prvek izolace. Ten do vězeňství přinesl reformátor John Howard. Nutnost tohoto kroku byla vysvětlována jak negativními (možnost útěku), tak pozitivními důvody (návrat odsouzeného k sobě samému) (Černíková, 2008). Po staletí se pojetí trestu vyvíjelo až do podoby, jak ho známe dnes. Koncem 19. století se věznění dostává do popředí možnosti trestu a vytlačuje se trest smrti (Černíková, 2008). „*S nárůstem zkušeností a poznatků s ukládáním a vykonáváním trestů došlo ke vzniku samostatné vědní disciplíny – penologie, která je nejčastěji vymezována jako věda o trestu a trestání a jejich účincích*“ (Kováč In: Černíková, 2008, s.36).

V českých zemích se stal roku 1847 kooperátorem na faře svatého Václava, která působila v souladu se Svatováclavskou trestnicí, zásadní reformátor vězeňství František Josef Řezáč. Dříve provozoval pouze kaplanskou činnost, proto pro něj vstup do vězeňského prostředí představoval velkou změnu a výzvu. Navíc takového, do kterého byli umisťováni všichni zločinci společně, i ti co se provinili nejtěžším trestným činem. Kromě vysokého počtu vězněných byla na psychiku náročná i znatelná bída a nemoci ohrožující zdraví vězňů i pracovníků, jako epidemie a různá infekční onemocnění. Povinnosti kněze byly v té době obsáhlé. Měl za úkol přijímat nové vězně, vyučovat je, duševně se o ně starat a pozorovat a hodnotit jejich psychický stav a chování. Dále se snažil o částečný proces resocializace, kdy vězně před propuštěním poučoval o správném způsobu života, aby nebyli nuceni se do trestnice vrátit. Řezáč měl také na starost mše a

zповědníci, kam se za jeden měsíc chodilo vyzpovídat až 300 trestanců. Tato profese pro něj definitivně skončila dne 18.6. 1848, kdy byl (pro něj) z neznámých důvodů zatčen, i když ve věznicí strávil pouhých 5 dní.

V 18. a 19. století vznikly čtyři penologické systémy. Pomocí nich se mělo dosáhnout viditelného a potřebného zlepšení chování odsouzeného. Přesnější definice pojmu „penologický systém“ podle Černíkové (2008, s.36) zní: „*Souhrn zásad, postupů, podle nichž je vykonáván trest odnětí svobody a od kterých se očekávalo dosažení změny (nápravy) chování vězněného provinilce*“. Každý z níže uvedených systémů využívá jiných přístupů k obviněným a jiných postupů nápravy.

### 1. **Pensylvánský systém** (solitary system – izolační).

Vznikl roku 1786 ve Philadelphii. Již z názvu je patrné, že se snažil dosáhnout nápravy pomocí izolace vězněného v tzv. věznicích hvězdicového typu. Zpočátku neměl vězeň povoleno pracovat, mohl pouze číst Bibli, účastnit se náboženského kázání a měl povinnost zpytovat svědomí. Místo pozitivních výsledků však pomocí tohoto systému se dosahovalo spíše výsledků negativních. Následkem tohoto zacházení docházelo k narušení psychického i fyzického zdraví vězněného.

### 2. **Auburnský systém** (silent system – systém mlčení)

Vznikl roku 1823 v New Yorku. Neustálou izolaci nahradil systém izolace pouze v noci, přes den fungovala společná práce v dílnách, avšak při absolutním mlčení. Pro úspěšnost tohoto systému v případě neposlušnosti praktikovali přísné fyzické tresty. Negativní stránky auburnského systému byly zejména mizivá příprava na život po propuštění a velmi časté porušování mlčení, vzhledem k přirozené potřebě lidského kontaktu, což vedlo k nutnosti zvýšit počet dozorců.

### 3. **Smíšený klasifikační systém** (ženevský)

Vznikl v roce 1833 v Ženevě. Tento systém byl kombinací prvků izolace a mlčení, ke kterým přibýly ještě další, a sice rozdělování odsouzených dle vnějších znaků (věk, pohlaví, délka trestu, charakter trestného činu, počet minulých trestů, úroveň vzdělání, pracovní schopnost, morální a zdravotní stav). Ženevský systém je nazýván proto, že



rozdělování dle jistých vnějších specifik se již po určitou dobu osvědčilo v trestnici v Ženevě (Černíková, 2008).

Ženevský režim fungoval na těchto principech:

- a) ve všech kategoriích bylo povinné mlčení;
- b) na základě viditelných známek nápravy mohl být odsouzený přemístěn z přísnější do mírnější kategorie;
- c) v nejpřísnější kategorii byl odsouzený nejprve povinen absolvovat samovazbu, která mohla trvat od 14 dnů do 6 měsíců, teprve potom mohl být přemístěn. Důležitým aspektem bylo neustálé zaměstnávání vězňů, povolování návštěv rodinných příslušníků a občanských spolků, které mohly vězně pozitivně ovlivňovat. Ženevský režim zavedl výhodu odpouštění části trestu odsouzeným, kteří se dobře chovali a pracovali“ (Inciardi In: Černíková, 2008, s.37-38).

Obdobným smíšeným režimem je Obermayerovský režim, který fungoval na následujících principech:

- a) hlavní zásadou byl přísný dozor, nepřetržité zaměstnávání, zabezpečování volného času a pozitivní působení personálu;
- b) v zájmu dosažení konkrétního cíle bylo možno odsouzené umístit do společné cely, ale také do samovazby;
- c) vzdělávání bylo důležitým výchovným prostředkem. Cílem výuky bylo posilování citu pro čestnost;
- d) mezi odsouzenými byla vypěstována tzv. síť „dohlížeců“ (Černíková, 2008).

#### **4. Progresivní systémy**

Počátek vzniku progresivních systémů se datuje od poloviny 19. století. Tyto systémy fungovaly na principu postupného zmírňování přísnosti. Přijatý vězeň byl umístěn do nejpřísnějšího režimu a podle úspěchu nápravy a zlepšování chování byl přerazován do mírnějších. Známé byly dvě varianty progresivních systémů:

- a) Anglický progresivní systém
  - stupeň – vězeň byl umístěn na 9 měsíců do samovazby, byla mu krácena strava, nepracoval, měl zažít pocit viny za spáchaný čin
  - stupeň – přes den se podílel na společné veřejné práci, cílem bylo přiblížit odsouzeným podmínky života ve společnosti. Pozornost si zaslouží systém

kategorizace práce, na základě které byli vězni diferencovaně odměňováni. Při zaměstnávání byla věnována péče jejich odborné profesní přípravě - vyučení řemeslu, které by mohli využít po propuštění.

b) Irský progresivní systém

- stupeň – vězni dostávali omezené množství jídla a vykonávali nudnou práci na svých celách
- stupeň – vykonávali těžké práce, nejčastěji veřejně a na čerstvém vzduchu. Noc trávili odděleně. Ve 2. stupni trávili polovinu trestu.
- stupeň – trest byl vykonáván v podmínkách uvolněného režimu. Vězeň pobýval ve vězení bez uzavření, kde dozor byl neozbrojený. Dostávali větší odměnu za práci. Tento stupeň končil podmíněným propuštěním (Černíková, 2008).

Bodovací systém se neřadí do základních systémů zacházení s vězňami, jelikož je pouze obdobou progresivního systému. Tvůrcem bodovacího (jinak také známkovacího) systému je Alexander Maconochie (dále zavedl např. progresivní výkon trestu, tzn. „převádění vězňů z přísnějších fází do mírnějších). Podle jeho teorie by měl být trestanec odsouzen na množství práce, kterou lze určit číselnou hodnotou, nikoli na délku trvání trestu. Předpokládal, že se odsouzený pomocí práce dokáže napravit. Základním bodem tohoto systému byla postupná příprava odsouzeného na život ve společnosti, která probíhala ve stupních. V tom posledním měl trestanec dokonce příležitost spáchat trestný čin, čímž byl vystaven zkoušce (Černíková, 2008).

*„Na myšlenky irského progresivního systému a systému známkovacího navázal „American Prison Congress“ (skupina civilních občanů a veřejných úředníků zabývajících se penologií). Během prvního setkání v roce 1870 došlo k formulaci základních principů, jimiž by se měla řídit vězeňská reforma:*

- náprava, ne utrpení, by měla být účelem trestního zacházení s vězni;
- klasifikace vězňů by měla být založena na známkovacím systému;
- za dobré chování by měly být poskytovány odměny
- vězeň by měl být veden k uvědomění, že osud má ve svých rukou;
- neurčité tresty by měly být nahrazeny konkrétními;
- záměrem vězení by mělo být formovat spíše pracovité, svobodné osoby než ukázněné a poslušné vězně;

- svobodná společnost by měla být vedena k uvědomění si vlastní odpovědnosti za podmínky vedoucí ke zločinu“.

(Morris In: Černíková, 2008, s.41)

Na tomto základě vytvořený Borstalský systém vznikl v Anglii počátkem 20. století. Tento režim se snaží o nápravu mladistvých pomocí přizpůsobení života ve vězení životu na svobodě. Během výkonu trestu byli odsouzení zařazováni do různých klubů, které se zaměřovaly na vzdělávání, sport, kulturní výchovu a odbornou přípravu. Poprvé se v rámci tohoto systému objevovaly prvky postpenitenciální, kontinuální sociální péče. Borstalský systém obsahoval dvě idee:

- a) myšlenku nahrazení represivních forem vězení působením na rehabilitaci odsouzených
- b) zásady progresivity výkonu trestu – jedinec mohl být odměňován postupným uvolňováním režimu

(Černíková, 2008)

Aby se dosáhlo co největšímu přiblížení k životu na svobodě, zavedla se forma tzv. „matky domova“, díky které se pokoušeli o co nejefektivnější využití volného času trestanců, řádného oblékání a stravování (Makariusová In: Černíková, 2008, s.42-43).

Počátkem 20. století se zásluhou rozvíjením poznatků rozšiřoval i penitenciární systém jako takový. Pomocí těchto změn mělo dojít k pozitivnějším změnám chování vězňů.

- **Rozšiřoval se výchovný obsah trestu odnětí svobody** pomocí např:
  - a) Otevřené/polootevřené věznice = pomoci vězňům dosáhnout co možná nejsnazší opětovné návratu do společnosti
  - b) Pozorovací střediska = zkoumání individuálních případů, zjišťování příčin spáchaného trestu, analýza osobnosti – ze získaných poznatků vyplynul nejvhodnější způsob zacházení s danou osobou k dosažení žádoucí změny
  - c) Výzkumná centra = řeší obecné otázky výkonu trestu odnětí svobody, jejichž pomocí se snaží dosáhnout zlepšení.
- **Rozšiřovaly se možnosti vzdělávání.** Rozdíl je zejména v přístupu ke vzdělávání nejen mladistvých odsouzených, ale i těch starších. Další změna je v obsahu učiva. Od pouhého odstraňování negramotnosti se výuka posunula na přípravu k vykonávání různých profesí pomocí kurzů, zaučování a rekvalifikačních kurzů. Konečně je

vzdělávání připsán značný význam nejen kultivující, ale zejména integrativní či resocializační funkce.

- **Rozšiřovala se možnost uplatnění dovolené**, kterou umožnilo vedení věznice. Jednalo se v podstatě o věžňovu propustku z prostoru věznice za účelem ošetření u lékaře, zaměstnání, vzdělávání či uspokojení kulturních potřeb. Dovolená mohla být udělena, pokud vězeň splnil předem stanovené podmínky pro možnost návštěvy rodiny. Mimo propustku z místa výkonu trestu se mohla dovolená využívat i přímo v areálu, a to při větším využívání některých volnočasových aktivit, jako sport a rekreace.
- **Vytvářeli se podmínky pro smysluplnější trávení volného času**. Z důvodu časté absence spokojenosti vězňů ve výkonu trestu se zavedly různé aktivity pro volný čas, např. zájmové, rekreační, tvořivé, sportovní apod. Díky tomuto projektu se zjistilo, že mnoho vězňů není schopno svůj volný čas využívat prospěšnou činností.
- **Aplikace léčebných psychoterapeutických postupů**. Takové praktiky jsou využívány zejména u psychopatů či sociálních deviantů ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem je zabránit opakovaným deviantním projevům a tím snížit kriminální jednání (Černíková, 2008).

## 1.2 Vězeňství od počátku vzniku československé republiky

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 se projevovala snaha o posílení výchovné funkce trestu. Na základě toho byl následujícího roku, tzn. r. 1919, přijat zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění (Zákon č. 562/1919 Sb.).

Významnou osobností té doby byl Dr. Emil Lána, který zastával funkci ministerského rady a byl pověřen správou a organizací vězeňství. V tomto oboru se pohyboval v letech 1920-1937. Mezitím v roce 1928 byl navíc jmenován co by zástupce československé vlády v Mezinárodní komisi pro vězeňství (Uhlík, 2006).

Roku 1929 začal platit zákon o nucených pracovních koloniích, které se zaměřovaly především na odsouzené za majetkovou trestnou činnost. Tito odsouzení nejčastěji pracovali v zemědělství a trest nucené práce trval obvykle od jednoho do pěti let (UHLÍK, 2006).

30. léta zaznamenalo nejpodstatnější období vězeňské zdravotnictví. V té době Společnost národů přijala Soubor pravidel pro zacházení s vězni na základě snahy o humánnější přístup k odsouzeným, čímž začala mezinárodní institucionalizace základních životních podmínek ve výkonu trestu. (Knechtlová,2005)

### 1.2.1 Období Protektorátu Čechy a Morava

V tomto období byla budoucí Česká republika ve velmi podřadném stavu. Veškeré normy, které měly být vydány právě Protektorátem, musela být nejprve schválena protektorem říšským. Ministerstvo spravedlnosti a tím i samotný ministr bylo pod neustálým dohledem svěřence z říšského protektorátu, který nad ním měl v podstatě veškerou moc. Co se týká věznic, všechny byly zcela nebo alespoň z části využívány tehdejším gestapem, tzn. tajnou německou policii. Vyhrazené prostory vězení německá policie využívala při řešení zločinů proti Velkoněmecké říši a jiných vyšetřovacích soudů gestapa. Zacházení s takovými podezřelými popisuje Uhlík (2006, s.247): „*Po zatčení nebo jen pouhém odvezení podezřelého z činnosti nebezpečné pro Velkoněmeckou říši do některé z úřadoven gestapa, byl sepsán protokol, který musel vyslychaný podepsat, ať chtěl nebo nechtěl. Mnozí vyšetřovanci v důsledku krutých výslechů, nebo pouhého strachu nebo výhrůžek podepisovali mnohdy i to, čeho se ani nemohli dopustit. Obviněný byl s protokolem gestapa předán přes Amtsgericht nebo i přímo vyšetřujícímu německému zemskému soudu v Praze na Pankráci a umístěn v německém vězeňském oddělení vyšetřovací vazby. Pokud nemohl být zatčený postaven z určitých důvodů před některý ze soudů, byl předán přímo do koncentračního tábora.*“ Další postupy s již uvězněnými a pro říši nebezpečnými jedinci byly velmi kruté tresty, nekvalitní a minimální přiděl stravy, hygienické podmínky na nejnižší úrovni. Gestapo také často nasazovalo nepravé vězně, kteří působili jako špehové ve vězeňských celách. Jedinci s trestem smrti byli často využíváni pro práci lepení obálek a obchodních sáčků, za den zalepili až tisíc kusů (Kafková, 2004).

Vedení věznic sice spadalo pod protektorátní, řešilo však pouze formální a provozní stránku. Na co budou vězeňské prostory využívány, to mělo o tom rozhodovat německé

vedení. Všichni protektorátní pracovníci působící ve vězeňství museli skládat slib Adolfu Hitlerovi a uspět ve zkoušce z německého jazyka (Kubíčková, 2011).

Po roce 1945 bylo velmi zásadním krokem představení ústavního dekretu č. 11/1944 Sb. ve znění zákona č. 12/1946 Sb., o obnovení právního pořádku, podle kterého se úředníci snažili o návrat k předválečným způsobům a řádům. (Vojáček, 2008) I ve vězeňství byly patrné pozůstatky z protektorátního období i přes veškerou snahu navrátit vše do předválečných kolejí (Kubíčková, 2011).

### **1.2.2 Československé vězeňství v letech 1945-1965**

Koncem roku 1945 se veškeré spravování věznic navrátilo do moci Ministerstva spravedlnosti. Započaly mimořádné lidové soudy, které trestaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, na které se rokem 1948 začalo pohlížet jako na *protistátní vězně*, které výkon trestu omezoval podstatně více nežli vězně ostatní. Tito jedinci byli odsouzeni na základě zákona č.231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

Roku 1953 byl vydán Řád nápravných zařízení, který právě nápravná zařízení (NZ) mimo jiné rozdělil na 6 typů na základě stupně střežení. Do nich byli umisťováni provinilci podle závažnosti spáchaného trestného činu. „*K další diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu byl v roce 1955 vydán Řád pro nápravně pracovní tábory (NPT), který rovněž vycházel ze sovětských zkušeností a stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Uvnitř NPT byly jednotlivé kategorie odsouzených odděleně ubytovány a zaměstnávány.*“ (Kubíčková, 2011, s.25).

### **1.2.3 Československé vězeňství v letech 1963-1989**

Toto období se v oblasti českého vězeňství považuje za reformátorské. Prvním bodem bylo vydání zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, podle něhož se začal měnit přístup k vězněným osobám směrem k *Standardním minimálním pravidlům pro zacházení s vězni*. Odsouzení ve výkonu trestu se rozdělovali do tří skupin podle závažnosti jejich trestu a byli umisťováni do nápravně výchovných ústavů.

- 1. skupina – prvotrestaní jedinci, kteří spáchali pouze lehký trestný čin
- 2. skupina – prvotrestaní jedinci, kteří spáchali závažnější trestný čin a ostatní, kteří v posledních 10 letech již úmyslný trestný čin spáchali
- 3. skupina – jedinci, kteří spáchali trestný čin proti republice a jedinci, kteří spáchali zvlášť závažný a společensky nebezpečný trestný čin

Roku 1968 bylo vedení vězeňství ČSR přesunuto pod Národní ministerstva spravedlnosti. Z důvodu vyvrcholení normalizačních opatření v systému vězeňství byla veškerá vězeňská činnost převedena na Sbor nápravné výchovy (SNV) (Kubíčková, 2011).

## 2 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Po pádu totalitního režimu započaly velmi žádané a výrazné změny mezi vězeňskými pracovníky. „*Očista vězeňského personálu od zkompromitovaných a neschopných osob se tak ocitla na pořadu dne a byla provedena velmi radikálně. V letech 1990-1991 bylo z celkového počtu 7500 příslušníků tehdejšího Sboru nápravné výchovy uvolněno 1500 osob a v dalších letech personální výměna pokračovala. Postupně se vytvářela Vězeňská služba České republiky.*“ (Hála, 2006, s.36-37) Po kroku očisty přišel na řadu proces vytvoření nové koncepce dodnes řečený jako *humanizace českého vězeňství*. Rozumí se tím změna zacházení s odsouzenými jedinci a respektování jejich lidských práv stejně jako je tomu u zbytku populace. Tímto se české vězeňství zařadilo do zemí, které jsou v souladu za prvé se Standardními minimálními pravidly pro zacházení s vězni a za druhé s Evropskými vězeňskými pravidly. Změny po roce 1989 jsou patrné ze Zákona ČNR č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní a ve Vyhlášce ministra spravedlnosti č. 17/1992, kterou byl vydán Organizační řád Vězeňské služby. Výše zmíněným zákonem o Vězeňské službě došlo k několika novinkám, a sice:

1. **Ke zrušení Sboru nápravné výchovy.** Tento sbor byl odpovědný za výkon státní správy vězeňství a jeho organizační struktury.
2. **K odbourání militantního pojetí organizace tehdejšího vězeňství.** „*Pro uvedený způsob zacházení s odsouzenými a obviněnými byl charakteristický požadavek kázně především s formálními prvky; dril, převažující negativní zpětná vazba jako stimul pro změnu chování, uzavřenost vězeňských zařízení kontaktům s vnějším prostředím a výrobní činnost věznic orientovaná na plnění výrobních norem vězňenými.*“ (Černíková, 2008, s.70).
3. **Ke změně v systému vězeňství.** Konkrétně způsobu zacházení s odsouzenými jedinci a celkové pojetí organizace. Trest odnětí svobody začíná být brán jako proces nápravy odsouzeného jedince se zaměřením na nápravu jeho delikventního chování. To by měl být první krok k úspěšné resocializaci po propuštění z věznice.
4. **K přesnějšímu vymezení povinností a oprávnění příslušníků Vězeňské služby.** Tento krok nahlíží zejména na práva vězňených jedinců. Aby nemohli být nadále znevýhodňováni, ponižováni či naopak aby některým nebylo



nadržováno. A to jak v případě kontaktu pracovníka Vězeňské služby s vězněm, tak v konfliktu mezi dvěma odsouzenými.

5. **Oddělení inspekce** se zařadilo pod Ministerstvo spravedlnosti, aby se zabránilo nespravedlnostem a předpojatým názorům. Tímto krokem vzniká na Ministerstvu spravedlnosti oddělení pro vězeňství.
6. **Tvorba obecně závazných předpisů** je stejně jako předchozí bod zařazena pod Ministerstvo spravedlnosti. Vězeňská služba má plnou pravomoc rozhodovat o změnách normativních aktů pro vězeňství a zajišťuje aplikaci obecněprávních předpisů (Černíková, 2008).

Podle Černíkové (2008, s.71) je vězeňství: „*součástí sociálního systému zacházení s kriminální populací, neboť v rámci penitenciárního působení vytváří podmínky k obnovení těch vlastností, sociálních dovedností a hodnot vězněného, které mohou být základem jeho integrace do společnosti po propuštění z výkonu trestu.*“ S tímto tvrzením souvisí právě i vzdělávání osob ve výkonu trestu v českých věznicích. Kromě toho, že trest uvěznění napomáhá k napravení devianta, zároveň před ním chrání také společnost a jejím cílem je znemožnit odsouzenému jedinci spáchaný nebo jiný trestný čin zopakovat.

## 2.1 Funkce trestu

Dle Netíka (Netík In: Hála, 2006, s.40) lze funkce trestu rozdělit na vyrovnávací a regulativní.

### 1. Vyrovnávací funkce trestu

U této funkce se jedná o dvojí vyrovnání. Jednak vyrovnání se oběti s trestným činem či v případě vraždy pozůstalých. A za druhé vyrovnání se pachatele se spáchaným trestným činem, zejména pomocí trestu odnětí svobody, kdy je v podstatě nucen zpytovat svědomí a uvědomovat si a přijmout svou vinu a trest. V prvním případě, tedy vyrovnání se oběti, se může rovnat jisté kompenzaci pomocí psychické újmy pachatele či náhrady způsobené škody. Tzv. institut narovnávání mezi pachatelem a obětí řeší otázku kompenzace *zločinem narušeného psychosomatického stavu oběti*. Co tato kompenzace obnáší: „*Za přítomnosti mediátora (zprostředkovatele) se uskuteční osobní setkání oběti*

*s pachatelem, při čemž oběť má možnost z očí do očí vyjádřit své negativní emoce a dojít tak k abreakci; také pachatel se může lépe vcítit do situace oběti. Výsledkem narovnáání je omluva a dohoda o náhradě vzniklé škody“ (Hála, 2006, s.41). V České republice se na mediace v trestních věcech specializuje Probační a mediační služba ČR. Tato setkání se samozřejmě nedají realizovat u všech případů. Např. u nejzávažnějších trestných činů jako jsou vraždy či zneužívání a týrání by byla zcela nevhodným řešením. V zahraničí, konkrétně v USA, má tento program daleko odvážnější a zcela nesrovnatelnou podobu. A sice tu, kdy jsou při popravě vraha přítomni pozůstalí oběti trestného činu. V ČR je již od roku 1990 trest smrti zrušen a nejvyšší možnou vyrovnávací funkcí pachatele tedy zůstává trest odnětí svobody včetně trestu doživotí (Hála, 2006).*

## **2. Regulativní funkce**

Cílem této funkce je chránit společnost před zločinem. Rozdělují se tři způsoby naplňování regulativní funkce.

- a) Izolace – tím myšleno umístění odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, čímž je izolován od společnosti a ztrácí možnost opakovat spáchaný trestný čin. Existují i výjimky, kdy byli pro dobré chování jedinci propuštěni a téměř okamžitě opět spáchali zločin. Samozřejmě i zde jsou zpochybňující otázky jako: *„Je postup dle diskutovaného zákona vždy spravedlivý? Máme právo lámat nad individuem hůl ve jménu společnosti?“* (Hála, 2006, s.43).
- b) Odstrašování – tento přístup funguje na principu zločin-trest, čímž se snaží odradit potenciální zločince od spáchání trestné činnosti výhružkou zmíněného trestu. Takový způsob ovšem zabírá pouze u běžné společnosti, která spácháním trestné činnosti, navíc pak možným trestem odnětí svobody, riskuje svůj životní status, partnerské i rodinné vazby, ztrátu povolání apod., nikoli však u jedinců s psychopatickými sklony (Smolík In: Hála, 2006, s.44).
- c) Úsilí o změnu chování, eventuálně osobnost jedince – zde řadíme sociální a výchovnou péči o odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, snahu o potlačení nežádoucího chování a následně úspěšný proces resocializace. Vyskytuje se zde však problém s vhodnou motivací. Jaký způsob zacházení s jedincem odsouzeným trestem odnětí svobody je nejúčinnější,

když takový člověk často ztrácí chuť či přesvědčení, že se dokáže změnit, často o to dokonce nestojí. V tomto případě hovoříme o pojmu *zacházení*, jež Hála (2006, s.44-45) definuje jako: „*soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.*“

## 2.2 Vězeňská služba České republiky

*„Posláním Vězeňské služby ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznic a detenční ústavy. Dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. Organizační struktura Vězeňské služby“ (VSČR, ©2019).*

V České republice je aktuálně 35 věznic s více než 11 tisíci zaměstnanci. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (VSČR) spadá pod Ministerstvo spravedlnosti. To má na starost vytvářet vhodné podmínky pro úspěšné fungování činnosti VSČR např. finanční, informační a technologické. Dále provádí kontroly dodržování předpisů zejména při zacházení s obviněnými. Poslední dva roky, tzn. od roku 2017, existují v ČR pouze dva typy věznic. A sice s ostrahou, která funguje systémem tří stupňů zabezpečení (nízkým, středním, vysokým), což se odvíjí podle závažnosti spáchaného činu a délce uloženého trestu. Dále záleží na míře potenciálního nebezpečí pro společnost. Druhým typem jsou věznic se zvýšenou ostrahou. (VSČR, ©2019)

Dle obsahu požadovaných úkolů lze vězeňská služba ČR dělit na tři skupiny:

1. **Vězeňská stráž** – jejím úkolem je předvádět a střežit obviněné jedince a střežit objekty Vězeňské služby ČR a udržovat v nich pořádek. Svou službu plní ve stejnokroji z důvodu identifikace.
2. **Justiční stráž** – působí při líčeních, udržuje pořádek a zajišťuje bezpečnost v jednacích síních, s čímž souvisí bezpečnost soudních zaměstnanců při výkonu soudních rozhodnutí ať přímo v budově tak i mimo ni. V případě potřeby

mohou být pracovníci justiční stráže povoláni k plnění úkolů stráže vězeňské a stejně jako oni plní svou službu ve stejnokroji.

3. **Správní služba** – zabezpečuje organizační, ekonomickou, speciální výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Stejně jako je tomu u justiční stráže, i pracovníci správní služby mohou být přeloženi na úkoly vězeňské stráže v případě, že vězeňská služba není schopna zajistit bezpečnost na požadovaných místech. Svou práci plní zejména v občanském oděvu a identifikují se průkazem s číslem (Černíková, 2008).

### 2.2.1 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky

- **Generální ředitelství** = v čele stojí generální ředitel VŠČR. Tvoří ho sekretariát a specializované odbory. Odbory Generálního ředitelství *„metodicky řídí a kontrolují činnost obdobných úseků v organizačních článcích Vězeňské služby. Získané poznatky analyzují a navrhuji žádoucí opatření, podílejí se na vyřizování stížností, oznámení a podnětů“* (Černíková, 2008, s.74).

Generální ředitel působí jako nadřízený všech zaměstnanců pracujících ve Vězeňské službě ČR a zároveň jako zástupce ministra spravedlnosti, pod kterého VŠČR spadá. Rozděluje a řeší veškeré úkoly z oblasti koncepce, kontrol, metodiky a odborných záležitostí.

- **Vazební věznice** – výkon vazby = účelem vazebních věznic je *„zabránit ve vymezených případech obviněnému v předpokládaném maření trestního stíhání nebo případně v pokračování trestné činnosti“* (Černíková, 2008, s.75). I výkon vazby s sebou samozřejmě nese jistý psychický nátlak a jedinci, kteří jsou následně z vazby propuštěni, si mohou odnést dlouhodobou újmu. Jedná se o pobyt v celovém režimu, kdy je obviněný celý čas v cele, neustále pod dohledem stráže. Nebo tzv. zmírněný režim, kdy se v určitém vymezeném čase může pohybovat v prostorách věznice vyhrazené pro vazbu společně s ostatními obviněnými.

- **Věznice** – výkon trestu odnětí svobody = se vykonává ve věznici tomu určené či ve vazební věznici v oddělených prostorech. V České republice již existují pouze dva typy výkonů trestu odnětí svobody, a sice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Oba typy se mohou nacházet v jedné věznici zároveň.
- **Institut vzdělávání vězeňské služby** = tento institut sídlí ve Stráži pod Ralskem a jeho úkolem je profesně připravit jedince pracující ve Vězeňské službě ČR (Černíková, 2008).

## **2.2.2 Povinnosti a oprávnění pracovníků Vězeňské služby České republiky**

Vězeňští pracovníci mají zákonem předepsané povinnosti, které jim určují způsoby a meze, na základě nichž se projevují a vystupují.

Mezi povinnosti řadíme slušné jednání s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody s neustálým ohledem na jejich práva. Dále se nesmí uchýlovat ke krutým způsobům zacházení, naopak v případě, že takové chování uvidí, snaží se mu zabránit. Stejně tak ponižování a zesměšňování těchto osob ať už příslušníkem Vězeňské služby ČR či jinou trestanou osobou. V případě pokusu o útěk osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je pracovníkovou povinností tuto osobu sledovat a snažit se jí zadržet, v případě potřeby se uchýlit k nezbytně nutným opatřením. Zároveň má povinnost pokus o útěk okamžitě nahlásit Policii České republiky. V poslední řadě je nutné zmínit způsob vystupování a chování pracovníka VSČR. Měl by jít svým chováním a postojem příkladem osob ve výkonu trestu, nikdy se nesmí dopustit neoprávněného násilí na vězňených, fyzického či psychického. I v případě nezbytných opatření se neuchyluje ke křiku, nadávkám a jiným hrubostem. (Černíková, 2008)

Oficiální opatření pracovníků Vězeňské služby ČR:

- **Oprávnění požadovat vysvětlení**

V případě zjištění, že některý jedinec ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody má informace, které by mohly pomoci vyřešit spáchaný trestný čin, kázeňský přestupek, informace o osobě na útěku z výkonu trestu odnětí svobody či vazby, mají po něm pracovníci Vězeňské služby ČR oprávnění požadovat vysvětlení.

- **Oprávnění provádět osobní prohlídku a podobné úkony**

*„Příslušník Vězeňské služby je oprávněn provést u osoby ve výkonu trestu a výkonu vazby osobní prohlídku a prohlídku jiných věcí, prohlídku těla, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídit, aby se tato osoba podřídila lékařské prohlídce“* (Černíková, 2008, s.78). Osobní prohlídku má oprávnění provádět lékař či osoba působící ve Vězeňské službě ČR, která je stejného pohlaví.

- **Oprávnění zjišťovat totožnost osob**

Pracovník Vězeňské služby ČR, který střeží prostory věznice, má oprávnění požadovat po osobách vstupujících a pohybujících se ve vězeňských prostorech požadovat doklad totožnosti, kontrolovat jejich zavazadla, dopravní prostředky při vjezdu a výjezdu z areálu. Pokud má pracovník závažné podezření, že by u sebe osoba vstupující do vězeňských prostor mohla přenášet např. drogy či zbraně, má oprávnění vykonat osobní prohlídku a danou věc na dobu strávenou ve vězeňském zařízení zadržet.

- **Oprávnění odejmout věc**

Pracovník Vězeňské služby ČR má oprávnění odejmout věc osobám ve výkonu trestu odnětí svobody či vazby, kterou u sebe drží neoprávněně. Dále takovou věc, která by mohla být použita ke spáchání přestupku či už použita byla nebo byla přestupkem získána.

- **Oprávnění použít donucovacích prostředků**

Pracovníci Vězeňské služby ČR jsou oprávněni uchýlit se k použití donucovacích prostředků v případě, kdy v prostorách věznice zřizují pořádek a zajišťují bezpečnost či při eskortách odsouzených. Navíc lze použít pouze takové prostředky, které dovoluje zákon. V některých případech existují výjimky, kdy by se k donucovacím prostředkům příslušník neměl schylovat, např. proti těhotné ženě či osobě vysokého věku.

- **Oprávnění použít střelné zbraně**

Pracovník Vězeňské služby ČR má oprávnění použít střelnou zbraň pouze v případech, které uvádí zákon. K takovému činu se může uchýlit pouze v případě, kdy vyčerpal veškeré donucovací prostředky a bez výsledku. Oprávnění získá především v případech, kdy se jedná o obranu, odvrácení útoku ohrožujícího život či nejzazší možnost zabránění útěku osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby (Černíková, 2008).

### 3 AKTIVITY VĚZNĚNÝCH OSOB

Všechny aktivity jsou součástí programu zacházení s vězněnými osobami. Jsou to veškeré činnosti, které jedinec ve výkonu trestu může nebo je povinen absolvovat. Mohou být pracovního, vzdělávacího, terapeutického a volnočasového charakteru. Ihned po nástupu do výkonu trestu podstoupí odsouzený kurz pro snazší zařazení do vězeňského prostředí. Z kurzů podstatných pro úspěšnou reintegraci to je kroužek sociálního minima, který vězně učí jednání na úřadech. Z volnočasových aktivit mohou osoby ve výkonu trestu navštěvovat kroužek společenských her, kroužek akvaristiky, vaření, sportovní kroužky. Mohou navštěvovat vězeňské hřiště, dílnu či posilovnu a po celý den mají přístup do společenských místností, kde si mohou číst, dívat se na televizi či hrát společenské hry. Samozřejmě všechny výše zmíněné aktivity jsou pro jedince dostupné podle závažnosti jeho trestu a podle jeho umístění.

Z pracovního hlediska je důležitá informace, že vesměs všichni jedinci ve výkonu trestu mají zařízené zaměstnání. Existují výjimky v podobě trvale pracovní nezařaditelných, mezi které patří starobní a invalidní důchodci apod. Ovšem i pro ně je otevřená možnost zájmových aktivit jako jsou společenské hry, knihovna, vzdělávání a v závislosti na jejich zdravotním stavu i některé sporty a pracovní terapie (VSČR, ©2019).

*„Jednou z povinností odsouzené osoby je podle § 28 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, povinnost pracovat, pokud je odsouzené osobě přidělena práce a není uznána dočasně práce neschopnou, nebo není po dobu výkonu trestu uznána zdravotně nezpůsobilou k výkonu práce.“* (VSČR, ©2019). Rozdělují se čtyři formy zaměstnávání odsouzených a sice:

- **Vnitřní provoz** = pracovní pozice uvnitř daného objektu věznice. Jedná se např. o úklid společných prostor, kuchyně apod., vaření, údržba, pomocná síla ve skladu apod.
- **Provozovny střediska hospodářské činnosti** = pracovní pozice, u kterých se využívá manuální zručnosti. Např. zámečnické práce, stavební činnost, montážní práce, kompletační práce apod.

- **Vlastní výroba** = např. šití prádla a oděvů, kovovýroba, dřevovýroba, malířství
- **Cizí subjekty** = zde existují dvě možnosti pracovních pozic. První se uskutečňuje uvnitř prostoru věznice, druhá na pracovištích mimo prostory věznice. Je to např. likvidace odpadů, kompletace elektro výrobků, balení, sklářské práce, výroba nábytku, stavební práce, zámečnictví, výroba bižuterie.



## 4 STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY

### 4.1 Historie Středního odborného učiliště Praha 4

Již v 60. letech bylo zřízeno odborné učiliště v Nápravně výchovném ústavu (NVÚ) v Libkovicích, na kterém se vězni mohli učit čtyřem různým profesím. Ve stejné době NVÚ Opava nabízela vyučení v profesi *Švadlena*. Významným milníkem byl rok 1965, kdy přišel v platnost zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, díky kterému mohly osoby ve výkonu trestu získat základní či vyšší vzdělání a mohly se účastnit i jiných vzdělávacích aktivit. Vše se odvíjelo od jejich schopností, věku a délky trestu.

V NVÚ se organizovaly i vzdělávací kurzy pro jedince, kteří měli problém s psaním, čtením a počítáním. Tyto kroužky vyučovali vybraní odsouzení. Později se staly oficiálními a roku 1972 vznikl v NVÚ Opava Kurz pro doplnění základního vzdělání. Dále také kurzy zvláštní školy a odborná výuka mladistvých. V roce 1980 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody více než 56% osob, které neměly žádnou pracovní kvalifikaci.

Dalším významným krokem byl zákon č. 76/1978 Sb., který zásadně změnil systém základních a středních škol a zavedl povinnou školní docházku až do věku 16 let. Na základě zmíněného zákona započalo jednání mezi správou Sboru nápravné výchovy a Ministerstvem školství ČSSR, ve kterém se řešilo založení vzdělávací instituce pro občany ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato instituce by měla být zařazena mezi školská zařízení státní správy a mít veškeré potřebné pravomoci. To spustilo řetězec klíčových jednání, díky kterým vznikl zcela nový systém vzdělávání odsouzených jedinců.

- 30. dubna 1981 – sestavení komise Ministerstva spravedlnosti Československé socialistické republiky (ČSSR) pod vedením ředitele odboru středních učilišť
- 18. května 1981 – komise předkládá správě Sboru nápravné výchovy požadavky pro nový systém vzdělávání odsouzených

- 26. října 1981 – *Návrh na uplatnění zásad nové školské výchovně vzdělávací soustavy v podmínkách vězeňství ČSSR*
- 9. listopadu 1981 - výše zmíněný Návrh byl schválen správou Sboru nápravné výchovy ČSSR
- 16. března 1982 – předložen návrh komise *Zásady postupu pro vytvoření výchovně vzdělávacího systému v podmínkách vězeňství ČSSR*

Na základě těchto jednání vznikl návrh na zřízení středního odborného učiliště a zvláštního odborného učiliště v rámci Sboru nápravné výchovy.

- 5. října 1982 - návrh na zřízení Středního odborného učiliště správy Sboru nápravné výchovy byl podán

Požadované zřízení SOU se plánovalo na školní rok 1982/1983 a sice v NVÚ Rýnovice, kde se měla vyučovat *Strojírenská výroba*, dále Plzeň s oborem *Obráběč kovů*, Příbram a *Hlubinné dobývání* a Opava s oborem *Výroba konfekce*. Po zařazení materiálních, technických a personálních podmínek, kontrole pedagogických a hygienických požadavků, sestavení pokynů pro zpracování organizačního řádu SOU a několika jednáních, vydalo Ministerstvo školství dne 1.7.1983 rozhodnutí o zařazení Středního odborného učiliště do sítě školských zařízení, byl vydán vnitřní předpis o zřízení SOU pro odsouzené, který obsahoval prozatímní organizační řád SOU. Těmito kroky bylo oficiálně zřízeno střední odborné učiliště pro odsouzené. V té době bylo SOU již zřízeno v NVÚ Libkovice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice a o něco později se přidaly NVÚ Opava s již zmíněnou *Výrobou konfekce* a Vinařice s oborem *Důlní provoz* a Valdice se *Strojírenskou výrobou*.

Vzhledem k zákonu o výkonu trestu č. 59/1965 Sb., muselo probíhat vyučování pouze mimo pracovní dobu vězňů. Výjimka bylo ŠVS Libkovice, kde probíhala výuka mladistvých, tudíž mohla probíhat formou denního studia. Od 1. 9. 1984 přišla v platnost *Instrukce správy Sboru nápravné výchovy ČSSR č. 18/1984 o odměňování odsouzených zařazených ke studiu ve školském vzdělávacím středisku středního odborného učiliště pro odsouzené*, díky němuž studující osoby ve výkonu trestu odnětí svobody dostávaly prospěchové kapesné. Mladiství ho dostávali každý měsíc, dospělí jednou za tři měsíce.

Na ŠVS Libkovice se na jako prvním ŠVS začalo vyučovat podle nových učebních plánů, a sice od školního roku 1988/1989, o rok dříve než na ostatních střediscích. Tyto změny se udály na základě vyhlášky Ministerstva školství č. 9/1987 Sb., Projevovaly se

zejména v zřízení větších prostorů pro nácvik pracovních dovedností. Poměrně zásadní událostí pro vězeňské školství byla amnestie roku 1990, kvůli které se rapidně snížil počet studentů SVŠ. Na základních školách se původní počet 237 žáků snížil na pouhých 58 a v učebních oborech z původních 370 žáků na 120. V tuto dobu bylo důležité nepozastavovat výuku a studentům, kteří byli propuštěni, byly dokonce zaslány materiály, aby se mohli připravit na závěrečné zkoušky, na které se nakonec dostavilo 27 žáků.

Rokem 1990 byla uzavřena věznice a tedy i ŠVS Libkovice. Pracovníci vzdělávacího střediska proto započali výstavbu nové ŠVS pro mladistvé ve Všehrdech. Stejně tak se uzavřelo ŠVS v Opavě, Příbrami a Vinařicích, kde se věznice začaly využívat pro výkon vazby. Celkově bylo toto období pro SOU nepříznivé. Z důvodu nenaplněné kapacity věznic byl i o vzdělávání mnohem menší zájem a třídy nebyly ani zdaleka naplněny. Situace se začala zlepšovat až po stanovení koncepčních záměrů pro oblast vzdělávání odsouzených, vycházejících z Evropských vězeňských pravidel:

- Udělit vzdělávání stejný statut jako pracovní činnosti
- Realizovat vzdělávání ve všech věznicích
- Zřizovat kurzy pro získání nebo rozšíření kvalifikace
- Realizovat vzdělávání v rozsahu základní, případně zvláštní školy
- Rozšířit a modernizovat nabídku učebních oborů

I přes zavedení výše uvedených podmínek se pracovníci SOU často setkávali s velmi negativními a odsuzujícími názory na vzdělávání vězňených osob. Na jedné straně ho zcela zatracovali, na té druhé hodnotili působení SOU v oblasti vězeňství za zcela zbytečné.

1.ledna roku 1993 vznikla Vězeňská služba České republiky a nahradila tak stávající Sbor nápravné výchovy. To nebyla jediná změna, která v tomto období ovlivnila vzdělávání ve vězeňství. Kvůli novele zákona č.29/1984 Sb., (školský zákon) a zákona č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství došlo ke změně v oblasti zřizování středních odborných učilišť, jejichž zřizovatelem se staly ministerstva. Tím se SOU převedlo od stávajícího zřizovatele pod Ministerstvo spravedlnosti ČR. Na základě toho bylo ministrem spravedlnosti zřízeno Střední odborné učiliště, Učiliště a Odborné učiliště a jeho odloučená pracoviště – Školská vzdělávací střediska ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Všehrdy, a to začátkem roku 1994. O dva roky

později bylo výše zmíněné učiliště zařazeno do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení České republiky, což znamenalo, že bylo oprávněno vydávat vysvědčení a výuční listy, na kterých nebylo (a do dnes není) patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Zároveň se zrušila podmínka, která určovala výuku vězňů na pouze studium při zaměstnání, čímž se mohlo začít vyučovat formou denního studia.

Rokem 2001 přibýlo nové ŠVS a sice Světlá nad Sázavou, která je pouze ženskou věznicí. Dne 1. září 2006 ztratilo Střední odborné učiliště, Učiliště a Odborné učiliště Praha 4, Táborská 988 oprávnění vykonávat činnost školy a nebylo zařazeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) do rejstříku škol a školských zařízení. Zaměstnancům všech ŠVS spadajících pod toto pracoviště byl dle zákona č.563/2004 Sb., odebrán statut pedagogických pracovníků. To však pracovníkům nebránilo pokračovat ve vyučování ve stejném rozsahu jako v předchozích školních letech. Rozdíl však byl v tom, že studenti nedostávali platné dokumenty o absolvování akreditovaných vzdělávacích aktivit.

30. ledna 2007 byla Nařízením ministra spravedlnosti č. 1/2007 zřízena škola pro osoby ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody s názvem Střední odborné učiliště, Praha 4, Na Veselí 51, PSČ 140 67, jako organizační jednotka VSČR. Tím se SOU stala výchovně vzdělávacím zařízením, poskytující osobám ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody:

- a) přípravu pro výkon povolání a odborných činností v učebních a studijních oborech,
- b) doplnění základního vzdělání v kurzech pro získání základního vzdělání
- c) c) doplnění nebo rozšíření kvalifikace ve vzdělávacích kurzech.

1.března 2007 byla SOU Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady zapsány do rejstříku škol a školských zařízení, a to na základě žádosti podané MŠMT. Následovaly značné změny, které směřovaly k neustálému rozvoji středisek. V rámci dalšího rozvíjení vzdělávání vězňů, bylo v roce 2013 zřízeno odloučené pracoviště SOU v Kuřimské věznici. A ve věznici Znojmo začal probíhat *Kuchařský kurz*, který dosáhl velkého úspěchu, a tak bylo znojenské pracoviště o rok později připojeno ke středisku v Kuřimi (interní zdroje)

## 4.2 Koncepce vězeňství do roku 2025

Zabývá se problematikou vzdělávání vězněných osob ve strategickém cíli č.3, který zní: „*Funkční systém vzdělávání vězněných osob, který je účelně navázán na zaměstnávání vězněných osob a má funkční přesah do období po skončení výkonu trestu odnětí svobody, umožňuje vězněným osobám vzdělávat se v praktických oborech, které s vysokou pravděpodobností naleznou své uplatnění za branou věznice a zabezpečí vězněné osobě příjem, čímž nemalou měrou přispějí ke snížení recidivy a rizika dluhové pasti.*“ (Ministerstvo spravedlnosti, 2017, s.6)

Na základě průzkumu trhu práce vyplynul nedostatek pracovních sil v oblasti strojírenství, a právě proto bylo v roce 2015 zřízeno odloučené pracoviště SOU ve věznici Stráž pod Ralskem, ve kterém se od školního roku 2016/2017 vyučuje obor *Obráběč kovů*.

Ve vzdělávání vězněných osob je Česká republika na velmi vysoké mezinárodní úrovni a pro mnohé evropské země značnou inspirací. Velkým pokrokem je zavedení prospěchového stipendia, které funguje od února 2019, čímž je vzdělávací systém pro vězněné jedince v ČR zcela v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly. Další pokrokovou metodou je i v ČR využívaná Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování, o které bude více rozepsáno v praktické části této diplomové práce.

Součástí Koncepce vězeňství do roku 2025 je i připomínka důležité podstaty funkce trestu. Jeho účelem není pouze izolace a zajištění bezpečí společnosti, ale i snaha odsouzeného co nejlépe připravit na reintegraci (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2017). V tomto procesu je vzdělávání velmi podstatný bod. Představuje intenzivní působení na studenty, kteří díky tomu mají neustálý kontakt se spisovnou češtinou a nemají takový deficit ve slovní zásobě. Kromě toho jim získané osvědčení o studiu napomáhá v získání zaměstnání po propuštění a tím dává větší šanci na úspěšné zapojení do společnosti (Ministerstvo spravedlnosti, 2017).

## 5 VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU

Věznice Světlá nad Sázavou je pouze ženská věznice s ostrahou, kde jsou umístěny odsouzení v odděleních s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a se zvýšenou ostrahou. V současné době je zde ubytováno cca 800 vězeňkyň. *„Dále je zřízeno oddělení pro výkon trestního opatření odnětí svobody pro odsouzené ženy a oddělení pro výkon vazby matek nezletilých dětí do jednoho roku dítěte. Kromě toho věznice zajišťuje výkon trestu odnětí svobody specifickým skupinám odsouzených, které vyžadují zvláštní přístup. Jedná se o dva specializované oddíly, kdy první je určen pro výkon trestu matek nezletilých dětí v oddělení s ostrahou s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a druhý pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen v oddělení s ostrahou s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a v oddělení se zvýšenou ostrahou.“* (VSČR, © 2019)

Oddělení pro matky s dětmi, které se nachází ve věznici Světlá nad Sázavou, jsou jediné oddělení tohoto druhu v rámci českých věznic. Jeho kapacita činí 15 vězeňkyň a 20 dětí. Denní program je daný a začíná v 7:00. Jídlo pro děti připravují matky, podle nastaveného jídelníčku od vězeňské dietní sestry, která také pravidelně kontroluje zdravotní stav dítěte. V případě, že se matka o svého potomka bezproblémově stará, má možnost účastnit se různých zájmových či vzdělávacích aktivit. V takovém případě se o její dítě v čase vyučování starají ostatní matky. Není samozřejmostí, že každá odsouzená matka k výkonu trestu odnětí svobody, která pečuje o dítě do tří let, bude umístěna v těchto prostorách a bude jí umožněno zde o potomka pečovat. Toto privilegium má jistá kritéria:

- žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti
- trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte
- délka trestu matky je delší než 6 měsíců
- žena o dítě před výkonem trestu řádně pečovala a po propuštění z VT bude mít možnost se o dítě starat
- zdravotní a psychický stav musí umožňovat ženě o dítě pečovat
- kladné stanovisko dětského psychologa umístění dítěte na Specializovaný oddíl (SpO)

- prokazatelné finanční zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v případě přijetí na oddělení
- kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí
- a další kritéria, která jsou zohledňována při výběru odsouzených matek.

(VSČR, © 2019)

V případě splnění veškerých podmínek a schválení umístění matky s dítětem do věznice, mají ostatní příbuzní (otec dítěte, prarodiče) povolené návštěvy s tím, že si mohou na víkendy dítě odvézt domů.

Ve věznici Světlá nad Sázavou je poměrně vysoká zaměstnanost, až 70 %. Možnost pracovat mají jedinci jak uvnitř objektu věznice, tak na pracovištích mimo objekt, se kterými věznice spolupracuje. To se ovšem odvíjí od délky a vážnosti spáchaného trestného činu. Uvnitř objektu pracují především jako režistky či asistentky zaměstnanců věznice (údržbářů, elektrikářů). V přímém okolí věznice spolupracuje se společností, kde pracovníci balí bonbony (do tohoto objektu je přístup přímo z věznice a není nutný převoz). V o něco delší vzdálenosti se nachází podnik Kostelecké uzeniny a sklárna, ve kterých mají odsouzené také možnost pracovat (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

## 5.1 Historie věznice Světlá nad Sázavou

Před tím, než se z objektu vůbec samotná věznice stala, zde byl prostor pro „školu v přírodě“ pro děti z okresu Teplice. Tento areál se rozkládal na pozemku o 4 ha a byl situován pro 600–640 dětí. Takto se prostor využíval dvanáct let a sice v letech 1987–1999. Za tu dobu škola hostila 10 075 žáků a 852 učitelů. Již roku 2000 areál převzalo Ministerstvo spravedlnosti ČR, které ho začalo upravovat pro účely Vězeňské služby České republiky. Na podzim téhož roku zde byly umístěny první odsouzené ženy. Rekonstrukce však stále pokračovala až do roku 2005. Nejprve se zaměřili na bezpečnostní prvky jako je vnější ohradní zeď, vnitřní oplocení a stavebně technické prvky pro zabezpečení vnitřních prostor. Po další fázi, ve které se vybavovaly ubytovny, vystavilo se školské vzdělávací středisko a kanceláře, dospěli k poslednímu a velmi podstatnému kroku a sice instalaci elektronického zaměření a kamerových systémů. Tou dobou zde bylo zhruba 400 míst pro odsouzené, což je o polovinu méně než nyní.

V současné době se plánuje výstavba nové budovy pro dalších 190 žen (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

## 5.2 Historie vzdělávání věznice Světlá nad Sázavou

Školské vzdělávací středisko ve Světlé nad Sázavou vzniklo v roce 2001. Nejprve pro něj byly určeny provizorní prostory s nedostatečným vybavením v budově B3. Také počet zaměstnanců byl omezený pouze na tři osoby: vedoucí ŠVS a zároveň učitel a další dva učitelé všeobecných předmětů. O dva roky později se středisko oficiálně zařadilo pod SOU, U a OU Praha 4 a díky tomu se mohlo postupně stěhovat do větších prostor budovy B1. Zde se zřídily učebny pro výuku vaření, počítačová učebna, keramická a šicí dílna a učebny pro výuku teoretických předmětů. Větší prostory umožnily rozšířit nabídku kurzů a vzdělávacích aktivit, čímž se zvyšoval i počet pracovníků ŠVS Světlá nad Sázavou. Z počátečních tří zaměstnanců se počet navýšil na aktuálních šest stálých a dva externí zaměstnanci (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

Ve školních letech 2001-2003 nabízelo ŠVS Světlá nad Sázavou pouze kurzy a sice: *Základní škola, Český jazyk pro cizince a Praktická rodinná škola*. Díky přemístění do modernějších a lépe vybavených prostor, se nabídka rozšířila o např. o: *výuky jazyků, Počítačovou gramotnost, Základy první pomoci a ošetřovatelství, Keramiku, Základy kuchařských prací* apod. Postupně se výuka rozšířila na 21 hodin týdně, což pro odsouzené znamenalo, že na ně bylo nahlíženo jako na zaměstnané.

Ve školním roce 2008-2009 se otevřel učební obor *Výroba konfekce*, ten se ale o dva roky později změnil na *Textilní a oděvní výroba se zaměřením na výrobu oděvů*, který roku 2013-2014 dosáhl současné podoby a sice *Šití prádla*. Dalším obohacením byl obor *Provozní služby*, který byl zahájen školním rokem 2011-2012, a který zároveň nahradil stávající *Praktickou rodinnou školu* (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

V květnu 2012 získalo Školské vzdělávací středisko Světlá nad Sázavou oprávnění k udělování osvědčení profesní kvalifikace v oborech *Šití interiérového vybavení, Úpravy a opravy oděvů*. Téhož roku se ŠVS účastnilo projektu MŠMT „Senior 2012“, jenž byl zaměřen na vzdělávání osob věkové kategorie 50+, díky němuž byl vypracován učební plán ke kurzu *Vzděláváním a osobnostním rozvojem proti projevům prizonizace a*



*stárnutí*. Tento kurz je v současné době ve ŠVS Světlá nad Sázavou veden jako *Trénování paměti*. Školní rok 2016-2017 zaznamenal velký technologický pokrok a sice zapojení výuky pomocí e-learningového vzdělávání, konkrétně anglického jazyka. Od té doby je e-learning začleněn do výuky jak v kurzech, tak učebních oborech (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

Komunikace mezi ŠVS a věznicí je velmi důležitá zvláště z hlediska naplňování tříd v dlouhodobých vzdělávacích aktivitách. To je poslední dobou problematické vzhledem k tomu, že vězeňkyně dávají přednost pracovním aktivitám před vzdělávacími. Proto zde funguje téměř nepřetržitá komunikace mezi ŠVS a pracovníky věznice (speciálními pedagogy, vychovateli a vedením). Pořádají pravidelné schůze, kde probírají školní výsledky, ale i chování žákyň jak ve třídě, tak na oddělení. Díky této spolupráci je možné aktivně vzdělávat odsouzené ženy, a tím jim napomáhat k co nejúspěšnější resocializaci po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (ŠVS Světlá nad Sázavou, 2019).

## 6 VĚZNICE VALDICE

Věznice Valdice je pouze mužská věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, do které se umísťují jedinci s tresty v průměru 10 let a recidivisté. V současné době je zde ubytováno zhruba 1200 trestanců včetně 24 doživotně odsouzených, pro které bylo v roce 2001 přestavěno oddělení, které původně sloužilo pro výkon vazby. V této budově jsou umístěni i odsouzení, u nichž se diagnostikovala potřeba zvýšené detence. Pro pobyt vězňů slouží pět ubytovacích oddělení, do kterých jsou zařazováni s ohledem na délku trestu, závažnost spáchaného činu a dalších aspektů. V jednotlivých celách je umístěno 4-5 vězňů. „*Pro odsouzené je dále zřízeno nástupní oddělení, výstupní oddělení, kam jsou odsouzení zařazováni před propuštěním, krizové oddělení, specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a specializované oddělení pro odsouzené zařazené do zvýšené ostrahy s poruchou osobnosti a chování, způsobenou požíváním psychotropních látek. Součástí věznice je i lůžková část ošetrovny, kde je odsouzeným poskytována zdravotní péče na úrovni městských nemocnic*“ (VSČR, © 2019).

### 6.1 Historie věznice Valdice a vzdělávání vězňů

Věznice Valdice je nejstarší nepřetržitě působící věznicí na území České republiky. 8. prosince 1627 založil Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna kartuziánský klášter. Tento objekt zakoupil v roce 1856 rakouský stát a v létě v roce 1857 do něj bylo umístěno prvních sedmnáct trestanců. Do konce téhož roku se věznice naplnila 600 odsouzenými. Od té doby jsou zde umísťováni zpravidla případy nejtěžších trestů odnětí svobody. Toto pravidlo přerušilo pouze období v letech 1938-1947, kdy zde byli umísťováni mladiství a nemocní odsouzení (Bartoň, 2018).

Určitým způsobem bylo vzdělávání součástí Valdické věznice již od jejího vzniku. „*Nově příchozí trestanec byl po vykoupání a prohlídce odveden do přijímací cely, kde jej navštívili během 24 hodin duchovní, učitel a správce věznice. Ti pak navrhli, zda bude umístěn do společné cely či do samovazby, jakou práci bude vykonávat, popřípadě zda bude povinen navštěvovat ústavní školu. Roku 1875 došlo v prostoru za věžeňskou nemocnicí k vybudování komplexu, v němž se nacházely dílny a také ústavní škola*

s knihovnou“ (Bartoň, 2018, s.8). Působili zde vězeňští duchovní, kteří obstarávali výuku náboženství. Dbali zejména na důraz na mravní výchovu delikventů. Dalšími pracovníky byli správce, kontrolor, adjunkt, učitel, inspektor stráže a kaplani. Dohromady nesli pojmenování *vězeňští úředníci*.

Ve Valdické kartouze fungovala škola pro trestance. Dětila se na tři části: elementární, průmyslová a hospodářská. První z nich vyučovala žáky na úrovni obecné školy. Z doložených údajů z roku 1920 školu navštěvovalo celkem 54 studentů. V kartouze se vyučovalo v českém a německém jazyce, neboť velký počet vězňů byl německé národnosti. Jedinci, kteří nenavštěvovali školní vyučování, se účastnili pravidelných vzdělávacích přednášek pořádaných o víkendech a svátcích. Z dalších mimoškolních aktivit zde fungoval např. pěvecký kroužek a hudební orchestr.

V letech 1937-1947 věznice Valdice fungovala jako Ústav pro mladistvé provinilce a choré vězně. Všichni mladiství vězni měli povinnost navštěvovat vyučování po dobu 2h denně. Škola byla rozdělena na dvě zaměření. Škola učňovská – výuka zámečnictví, truhlářiny, obuvnictví, krejčovství, pečení, knihovnictví atd. A škola hospodářská – ostatní nezařazení chovanci. Práce vyplňovala většinu času pobytu ve věznici. Byla také považována za hlavní nápravný prostředek. Vyučování v učňovské škole se řídilo osnovami platnými pro obdobná veřejná vzdělávací zařízení.

Na podzim roku 1941 přišla v platnost vzdělávací povinnost i pro personál věznice. Členové stráže museli navštěvovat kurzy němčiny. Na jaře roku 1942 skládalo požadovanou zkoušku 64 zaměstnanců, z nichž uspělo pouze 19. Z toho lze vyvodit, že se nejednalo pouze o formalitu. Stejně tak fakt, že ředitel věznice ve zkoušce také neobstál, a bylo mu sníženo služné o 10% (Bartoň, 2018).

*„Výchovná činnost v pojetí vrchního ústavního učitele Karla Linhartu byla založena na pedagogické úvaze, která zahrnovala cíle a způsob výkonu trestu a vycházela z penitenciárních zásad, používaných v moderním vězeňství. Podle těchto zásad mělo dojít k nápravě trestance a výkon trestu měl být začátkem nového, lepšího života. Proto měla být vězeňská výchova účelná a individualizovaná, vedoucí ke kázni. Za hlavní prostředek výkonu trestu byla považována práce“* (Bartoň, 2018, s.15). Na základě této úvahy se také pokoušeli dosáhnout součinnosti a důvěry mezi trestanci a personálem věznice. Z dostupných informací lze tedy odvodit, že věznice měla jasný cíl. Pracovníci se pokoušeli hledat zejména kladné stránky vězněného jedince a zaměřili se na jejich rozvoj.

Věřili totiž, že trestanci se mají po propuštění vrátet silní a připravení překonávat překážky života na svobodě. Proto vězeňští pracovníci přikládali význam vzdělávání a získávání potřebných znalostí, které vězeň uplatní po propuštění. Vězňům tak pomáhali získat sebedůvěru a víru ve svůj smysluplný život (Bartoň, 2018).

13.června 1948 Karel Linhart vystoupil před vězni, aby je seznámil s aktuálními politickými událostmi. Dále 11.listopadu proběhla velká oslava 31. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, při čemž Linhart objasňoval trestancům důležitost toho dne.

Působení Karla Linharta jakožto ústavního učitele skončila v roce 1949, kdy výchovu převzali osvětoví instruktoři. V rámci nástupu komunistického režimu se činnost výchovy změnila na čistě kulturně-osvětovou, zaměřenou na budovatelskou literaturu zejména sovětských autorů. Bylo povoleno odebírání a čtení denního tisku, ke kterému však neměli přístup političtí vězni. Také se zde vydával vězeňský časopis *Okénko*.

Trestanci měli odpírány osobní vzdělávací, kulturní a náboženské aktivity. Jedinou kulturní aktivitou v rámci převýchovy bylo promítání pokrokových děl naší a sovětské kinematografie. Ve Valdicích bylo vězněno mnoho vysokoškolsky vzdělaných lidí, kteří se navzájem tajně učili anglicky, pořádali filozofické a historické přednášky, matematické kurzy apod. (Bartoň, 2018).

*„V roce 1960 byla do Valdic soustředěna skutečná intelektuální elita z řad katolického duchovenstva. Díky organizačním schopnostem teologa dr. Mádra mohli jeho spoluvězněvé poslouchat na brusírně přednášky vysokoškolských profesorů Pluhaře a Zvěřiny, pověstného už svými proslovy v Leopoldově. Mádr též monitoroval novinové články, a pokud narazil na něco zajímavého, referoval o tom ostatním“* (Bartoň, 2018, s.16).

Za zmínku jistě stojí důležité téma „literatura za mřížemi“. Jelikož většina vězňů nesměla vlastnit sešit ani tužku, mnoho děl se dochovalo na základě toho, že se je trestanci učili nazpaměť a po propuštění jej sepsaly. V ostatních případech museli vězni uplatnit značnou dávku vynalézavosti, např. historik Josef Zvěřina svá díla sepisoval na papírky na cigarety.

Počátkem 60. let v nápravně pracovním táboře Valdice vznikla první osmiletá škola v tehdejší Československu. Zde vyučovali právě již zmínění vysokoškolsky vzdělaní trestanci (Bartoň, 2018).

Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody obsahuje tuto myšlenku: „Odsouzeným, u nichž jsou pro to zejména vzhledem k jejich schopnostem, věku a délce trestu předpoklady, se umožňuje, aby získali základní, popřípadě střední nebo úplné střední vzdělání...“ (Bartoň, 2018, s.17). Díky tomuto zákonu s trestanci pracovali středoškolsky i vysokoškolsky vzdělání odborníci. Dále zákon zdůrazňuje vzdělávání odsouzených jakožto neopomenutelnou složku převýchovy.

### **6.1.1 Školské vzdělávací středisko Valdice**

Školské vzdělávací středisko Valdice bylo zřízeno 1.dubna 1983. V té době se již stavěly učebny, kabinety pro metodiky, sborovna vyučujícím, audiovizuální učebna a dílny na praktickou výuku, dále sociální zařízení a sklad. Byla zřízena funkce studijního referenta, který byl vybrán z řad odsouzených. ŠVS využívalo druhé patro na čtvrtém oddělení. Nepodařilo se najít zaměstnance na několik pozic, a proto bylo ŠVS Valdice organizačně zařazeno pod SOU strojírenské k. p. Agrozet Jičín. Tato škola napomohla k dovybavení tříd, zajistila učební pomůcky a vybavila dílnu odborného výcviku.

Do prvního školního roku, tzn. 1983-1984 bylo vybráno prvních 26 studentů, a tak mohla začít výuka strojírenské výroby. Středisko dále spoluorganizovalo odborné kurzy na jednotlivých pracovištích – např. svářečské kurzy (Bartoň, 2018).

Roku 1986 bylo ŠVS Valdice zařazeno pod SOU Praha 4. Tou dobou na škole působili již tři učitelé a jeden mistr odborného výcviku. Ve stejném roce se podařilo zajistit další prostory a školu tak rozšířit o dílnu odborného výcviku pro ruční zpracování kovů. Do roku 1989 se učitelský sbor stabilizoval natolik, aby se přestali využívat externí učitelé.

Díky směnným provozům pracovišť, ve kterých byli odsouzení navštěvující SVŠ Valdice zaměstnáváni, bylo možné, aby výuka probíhala v dopoledních hodinách. V té době byly prostory pro výuku velmi stísněné. Vyučovalo se v jedné učebně a dvou dílnách o celkové ploše asi 70 m<sup>2</sup>. Jelikož bylo vzdělávání na SOU v podstatě jedinou mimopracovní aktivitou, vzbuzovalo velký zájem odsouzených. Podíl na zájmu o vzdělání měly i jednotlivé podniky, které studované vězně zaměstnávaly a vyučené absolventy zařazovaly do vyšších platových tříd s náročnější náplní práce.

Po událostech z konce roku 1989 se rapidně snížil počet odsouzených ve věznici Valdice, což mělo velmi negativní dopad na ŠVS. Podle doložených informací ve školním roce 1990-91 navštěvovalo školu 11 odsouzených, z nichž pouze 5 dokončilo školní rok. Pracovníci se však stále snažili o rozvoj střediska, což zahrnovalo i zkvalitnění prostorů pro výuku. Tehdejší vedoucí ŠVS Valdice vypracoval projekt na vybudování nových tříd a dílen, který se ve velmi blízké době začal realizovat. V nově postavené dílně se začalo vyučovat již 1.zářím 1991 a dosahovala rozlohy 1740 m<sup>2</sup>. Po dostavení dílny se začalo pracovat na nových teoretických učebnách ve 3.patře budovy B. Konkrétně byly zřízeny tři učebny, kabinet, sborovna a kancelář vedoucího. Do této budovy se poté přestěhovali vzdělávaní odsouzení, aby byli co nejbližší teoretickým učebnám a mohli být v podstatě neustálém kontaktu s pracovníky ŠVS. V následujících letech se však zájem o vzdělání nezvyšoval a pro pracovníky bylo toto období velkým zklamáním. Završil ho odchod vedoucího ŠVS, čímž se snížil počet pracovníků, a ŠVS Valdice se tak stalo nejmenším odloučeným pracovištěm SOU Praha 4 (Bartoň, 2018).

*„Postupná stabilizace spolu s novou koncepcí vězeňského systému v České republice měla za následek, že se situace ve vzdělávání odsouzených začala zlepšovat. Byly zpracovány koncepční záměry pro oblast vzdělávání odsouzených, které vycházely z Evropských vězeňských pravidel“* (Bartoň, 2018, s.25). V roce 1995 došlo k určitým změnám, zejména ve vzdělávacích programech. Jako první byl zrušen obor klempíř a škola se navrátila ke kovoobráběcím učebním oborům. Nově zahajuje kurzy *Malíř-natěrač* a *Základy výpočetní techniky*. Změny proběhly i v personální oblasti ŠVS. Navýšil se počet mistrů odborného výcviku a vybraným odsouzeným byla obnovena funkce instruktora. Dále bylo nutné obsadit místa vyučujících všeobecně vzdělávacích předmětů a jazyků. Roku 1996 byla vystavěna dílna na broušení skla, protože došlo k otevření odborného kurzu *Brusič skla*, který byl ovšem v roce 2002 zrušen z důvodu nízkého zájmu. V následujícím školním roce tzn. 1996-1997 se nabídka rozšiřuje o *Kurz doplnění vzdělání poskytovaného základní školou* a kurz *Knihář*. Toto období rozvoje pokračuje a v následujících letech se do nabídky přidává kurz *Kuchař*, kurz *Německého jazyka* a z důvodu stále vyššího počtu cizojazyčných vězňů i kurz *Českého jazyka pro cizince* (Bartoň, 2008).

Dalším znatelným pokrokem bylo zahájení maturitního studia ve školním roce 2003-2004, a to ve spolupráci se Soukromou střední podnikatelskou školou – ALTMAN s.r.o.

v Jičíně. Zprvu finanční spoluúcast studentů činila 11 tisíc korun. Tuto částku se o čtyři roky později podařilo snížit na symbolických 100 korun. První ústní maturitní zkouška v historii věznice Valdice a sice v oboru Ekonomika a podnikání proběhla 13.června 2006 a úspěšně ji složilo pět maturantů. Zajímavé je, že v roce 2007 složil maturitní zkoušku v té době nejmladší doživotně odsouzený vězeň v České republice. Do roku 2017 složilo maturitní zkoušku 44 maturantů ze 103 zařazených (Bartoň, 2018).

### **6.1.1.1 Legislativní změny Středního odborného učiliště Valdice**

Po zapsání ŠVS Valdice do rejstříku škol a školských zařízení v roce 2007 se nechaly vybudovat nové cely v ubytovací části ŠVS, čímž se zvětšila kapacita studentů, dále dva sklady, které pomohly s uskladňováním učebních pomůcek. Během roku 2009 vznikl tříletý učební obor *Obráběč kovů* a začaly se mnohem více využívat informační technologie (jak v teoretické, tak v praktické výuce). Následujícího roku nechalo vedení školy díky vstřícnosti ředitele věznice vybudovat truhlářskou dílnu, čímž se obor *Knihář* rozšířil o *rámování obrazů*. Dalším významným vylepšením bylo získání frézky pro výuku CNC a vybudování CNC učebny *obrábění* zároveň s 3D tiskárnou, která výuku tohoto předmětu posunula na další úroveň. Již roku 2012 bylo ŠVS Valdice vyhlášeno jako nejlepší středisko v rámci SOU Praha. Díky i nadále rostoucímu vývoji ŠVS Valdice se do nabídky ve školním roce 2016-2017 mohl opět zařadit kurz *Svařování*.

I když bylo před revolucí na ŠVS nahlíženo jakožto na samostatný referát oddělení, a po roce 1989 se statut změnil na samostatné oddělení, stále ho řídilo vedení věznice. Pedagogičtí pracovníci byli řízeni ředitelstvím SOU Praha 4.

ŠVS se řadí mezi významné složky programu zacházení s vězni a svou sociální a výchovnou péčí a napomáhá následné resocializaci odsouzených a přispívá ke snížení recidivy (Bartoň, 2018).

## PRAKTICKÁ ČÁST

### 7 POHLED NA METODY A MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ VZDĚLÁVACÍHO PROCESU VE VĚZNICÍCH SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU A VALDICE

*„Vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody s sebou přináší celou řadu specifík, se kterými musí jednotliví učitelé a učitelé odborného výcviku počítat. Těmto okolnostem musí každý pedagogický pracovník přizpůsobovat i styl své práce a volbu vyučovacích metod“ (Bartoň, 2018, s.6). Mezi tato specifika patří např. nesourodost povolání a rozdíl v předchozím dosaženém vzdělání studujících jedinců. Dalším častým ztížením vyučovacích podmínek je velký věkový rozdíl vzdělávaných. Na základě těchto zvláštností je vyučující povinen rozvrhnout učební témata podle úrovní jednotlivých tříd. Toto rozvržení probíhá vždy před začátkem školního roku. Je důležité, aby se vyučující pokusil co nejvíce práce zvládnout během vyučovacích hodin, jelikož žáci mají jen omezené časové možnosti na splnění případných domácích úkolů. „Je vhodné volit příklady a otázky k procvičování učiva z pracovních oborů studujících. Tento postup vede studující k tomu, aby si více všímali svého okolí a přemýšleli o své práci, a také rozvíjí samostatnou práci.“ (Bartoň, 2018, s.6).*

Dalším zásadním bodem pro vyučující je individuální přístup ke studentům. V případě zaostávání některého z nich, je nutné mu poskytnout individuální pomoc. Neméně důležitá je dobrá jazyková úroveň výuky. Vzhledem k omezeným stykům studujících s vnějším světem, je funkce mateřského jazyka velmi významná. Proto by jim měl jít vyučující příkladem a měli by si sami uvědomovat význam správnosti a přesnosti vyjadřování, stejně tak přesného užívání odborné terminologie.

*„Odsouzení zařazení ke studiu získávají po úspěšném vykonání závěrečných zkoušek doklad, ze kterého není patrné, že byl získán ve výkonu trestu odnětí svobody. Absolventi učebních oborů získávají roční vysvědčení a výuční list, absolventi odborných kurzů získávají vysvědčení z kurzu a absolventi základní školy získávají vysvědčení o ukončení kurzu základního vzdělání. Studenti maturitních studijních oborů získávají roční*



*vysvědčení a maturitní vysvědčení*“ (Bartoň, 2018, s.6). Díky těmto dokladům mají odsouzení větší možnost získat zaměstnání jak ve výkonu trestu odnětí svobody, tak po propuštění.

Vzhledem k časovému rozsahu výuky, který činí až 27 hodin týdně po dobu 10 měsíců, při kterém pracovníci na studenty působí velice intenzivně, je vzdělávání ve Školském vzdělávacím středisku považováno za vysoce smysluplný program. Tato forma studia probíhá 2 roky (Bartoň, 2018).

## **7.1 Cíl práce a metody šetření, místo sběru dat**

Cílem praktické části diplomové práce je nastínit problematiku studia a pracovního uplatnění jedinců v trestu odnětí svobody ve věznicích Světlá nad Sázavou a Valdice. Dále představit vzdělávací aktivity ve Školních vzdělávacích střediscích dvou výše zmíněných věznic. Dílčím cílem je kazuistické šetření čtyř žen a šesti mužů ve výkonu trestu odnětí svobody, umístěných ve věznicích Světlá nad Sázavou a Valdice. V závěru praktické části se nachází shrnutí a porovnání představených případových šetření a polostrukturovaných rozhovorů s vedoucími pracovníky ŠVS Světlá nad Sázavou a Valdice a zástupcem ředitele SOU Praha 4. A na závěr bude nastíněna snaha o opatření

K těmto cílům autorka došla pomocí následujících metod šetření: rozhovory s vedoucími pracovníky ŠVS, rozhovor se zástupcem ředitele SOU Praha 4, přímé pozorování studujících jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody, analýza dokumentů.

Poznatky pro diplomovou práci byly získávány ve věznicích Světlá nad Sázavou (nachází se v severozápadní části stejnojmenného města) a Valdice (která se rozkládá ve stejnojmenné obci v okrese Jičín) a to především v prostorách jejich školských vzdělávacích středisek. Dále ve vazební věznici Praha Pankrác a sice na schůzce s panem doktorem Váňou, který působí jako zástupce ředitele SOU Praha 4. Dále byla autorka přítomna při vyučování jak teoretických, tak praktických vyučovacích hodin zkoumaných věznic.

## **7.2 Vzdělávací aktivity Školského vzdělávacího střediska Světlá nad Sázavou**

Výhodou studia na ŠVS Světlá nad Sázavou ve formě učebních oborů či ZŠ je, že se na odsouzené nahlíží jako na pracovně zařazené a po dobu zařazení do vzdělávací aktivity nemusí platit náklady na výkon trestu a mají nárok na přídavek ke stravě. Od letošního roku, tzn. 2019, je nově zavedena možnost získání prospěchových stipendií po splnění všech zadaných podmínek.

### **Aktuální nabídka učebních oborů a kurzů:**

- **Učební obor č.31-59-E/02 Šití prádla**

Tento obor je dvouletý, výuka probíhá formou večerního vzdělávání ve více než 21 hodinách týdně. Do jedné třídy může docházet až 16 studentek. Absolventky jsou schopny uplatnit se v povolání výrobce oděvů a kusových výrobků ve velkých, středně velkých i malých firmách a to ve výrobě oděvního, ložního i stolního prádla individuálním či hromadným způsobem.

Výchovně vzdělávací proces je organizován při zaměstnání dle zákona č.561/2004 Sb. V teoretickém vyučování trvá hodina 45 minut. V odborném výcviku trvá jedna vyučovací hodina 60 minut. V prvním ročníku je výuka plánována na 36 týdnů, ve druhém na 32 týdnů.

Výuka v praktické formě probíhá v oblasti oddělovacího procesu, přípravy stříhových dílů pro spojovací proces. Následuje technika ručního šití a šití na stroji a během nich se dbá na průběžné hodnocení kvality rozpracovaných výrobků. Dále žehlení oděvní technologie a oděvních materiálů, tvorby stříhů. Součástí jsou i doprovodná témata jako zásady poskytování první pomoci ať při náhlém onemocnění či úrazu při práci. Vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou a dokladem o vyučení je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.

- **Učební obor č. 69-54-E/01 Provozní služby**

Tento obor je dvouletý, výuka probíhá ve večerní formě, více než 21 hodin týdně. Do jedné třídy může stejně jako ve výše zmíněném oboru docházet až 16 žáků. Absolventky jsou schopny pracovat v oblasti úklidu, servisních služeb a obsluhy pro zdravotnické a sociální zařízení či kanceláře nebo veřejné prostory. Ovládají šití oděvů a bytových

doplňků, opravy prádla, disponují vědomostmi a dovednostmi v péči o fyzické a duševní zdraví a estetickými dovednostmi při úpravě bytových prostor, zejména při stolování.

Stejně jako u oboru Šití prádla je výchovně vzdělávací proces organizován při zaměstnání dle zákona č. 561/2004 Sb., Teoretické hodiny trvají 45 minut a v prvním ročníku je výuka plánována na 36 týdnů, ve druhém na 32 týdnů.

V odborné výuce se studentky zaměřují na zvládnutí úklidu v ubytovacích zařízeních, kancelářích, sociálních a zdravotnických zařízeních a veřejných prostorech. Dále se procvičují v přípravě základních pokrmů a nápojů, provádějí sanitace, učí se používat vhodné čisticí prostředky na úklid zařízení a prostor pro výrobu pokrmů a skladování surovin podle hygienických požadavků. Vzdělávají se také v oblasti šití a opravy prádla a bytových doplňků. V poslední řadě se učí praní a žehlení, což zahrnuje i schopnost používat vhodné prací prostředky, obsluhovat žehlící a prací stroje, skládat prádlo a oděvy.

ŠVS Světlá nad Sázavou nabízí pouze dva učební obory, ostatní vzdělávací aktivity jsou kurzy. V obou oborech výuka probíhá v teoretické i praktické formě. Teoretické učebny i odborné dílny (školní dílna a kuchyň) se nachází na stejném patře v bezprostřední blízkosti, což je pro studentky i personál ideální, z důvodu přesunu vězeňkyň a časovému rozmezí výuky. Cílem tohoto studia je propojení vědomostí a dovedností společně s praxí, aby bylo jeho využití po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody co nejefektivnější. Proto se vyučující snaží vést studentky k co největší odpovědnosti, spolehlivosti, přesnosti, pracovní kázni, samostatnosti, rozhodnosti, bezpečnosti, hygieně a ochraně zdraví při práci a životního prostředí. Vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou a dokladem o vyučení je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.

- **Základní škola**

Tento kurz trvá jeden rok. Probíhá v denní výuce více než 21 hodin týdně. Na kurz může docházet až 20 žákyň. Je určený ženám, které nemají ukončenou základní docházku či ji ukončenou mají, ale vykazují značné mezerami ve znalostech, či nebyly vzdělávány vůbec. Záleží na individuálním jedinci, zdali se potřebuje zdokonalit i v psaní a čtení, mnohdy výuku navštěvují prakticky negramotné ženy (ve výjimečných případech je možnost opakování stejného kurzu základní školy dva roky po sobě). Náplní studia je doplnění základních vědomostí učiva základní školy, příprava ke studiu dalších kurzů

případně učebních oborů. Jedná se o výuku matematiky, zeměpisu, přírodopisu, občanské nauky, hudební výchovy, pracovních činností. Přes veškeré intelektuální rozdíly jednotlivých žákyň navštěvují všechny jednu společnou třídu, je tedy zásadní individuální přístup vyučujícího. Tento kurz je zakončený závěrečným potvrzením o absolvování.

- **Základy obsluhy počítače**

Na kurz práce s počítačem může docházet až 24 studentek. Tento kurz je pro žákyně, které se zaměřují na získání základních informací a dovedností pro práci na počítači. Náplní kurzu je využívání hardwarových nástrojů a programového vybavení. Dále výuka v textovém a tabulkovém editoru, základních operací se soubory. Kromě rozvíjení počítačových schopností se studentkám rozvíjí i paměť, představivost, tvořivost, abstraktní myšlení a logika. Kurz je zakončený složením praktickou zkoušky a potvrzením o absolvování.

- **Český jazyk pro cizince**

Tento kurz je určen pro cizinky umístěné ve výkonu trestu ve věznici Světlá nad Sázavou. Počet žákyň se odvíjí od počtu cizinců ve věznici, ale bývá jich okolo 12. Český jazyk pro cizince probíhá jednou týdně po dobu 2 hodin. Problém s dorozumíváním se neobjevuje pouze v této věznici, naopak jedinců, kteří neovládají český jazyk, mnohdy ani anglický, je po všech českých věznicích mnoho. Kromě výuky českého jazyka se v tomto kurzu učí i česká kultura, zvyky, tradice. Cílem je dosáhnout takové úrovně češtiny a slovní zásoby, se kterou se žena bude schopna dorozumět v běžné komunikaci. Dílčím cílem je určitá úroveň písemného projevu a znalost aktuálního společenského dění.

- **Anglický jazyk**

Tento kurz probíhá po dobu jednoho roku. Je určen studentkám, které si chtějí rozvíjet slovní zásobu, učit se základní gramatická pravidla a anglické fráze. Velký důraz se klade na mluvený projev a komunikační schopnosti v anglickém jazyce. Kromě klasické výuky se zde využívá i e-learning, který byl již výše zmíněn. Kurz je ukončený potvrzením o absolvování.

- **Keramika**

Tento kurz probíhá jednou týdně po dobu 4 hodin v rozpětí 10 měsíců. Na kurz keramiky může docházet až 12 žákyně. Studentky zde procvičují práci s hlínou, její tvarování a modelování, a sice ručně či na hrnčířském kruhu. Kromě těchto základních činností se učí i barvení, glazování a vypalování ve speciální peci. Kurz je zakončený stejně jako předchozí zmíněný, tzn. potvrzením o absolvování.

- **Trénování paměti**

Tento kurz probíhá 2 hodiny týdně po dobu jednoho roku. Byla o něm již zmínka v kapitole *Historie vzdělávání Světlá nad Sázavou* v souvislosti se vzděláváním seniorů. Kromě trénování se studentky dozvídají o fungování paměti, stavbě lidského mozku a všemi jeho funkcemi. Seznamují se s různými druhy paměťových mechanismů a poznávacích funkcí. Žákyně si osvojují praktické postupy pro cvičení paměti a učí se paměťovým technikám. Kurz je opět zakončen potvrzením o absolvování.

- **Internet pro odsouzené**

Mimo již zmíněný e-learning využívaný při vyučování anglického jazyka se využívají i další informační technologie. Postupně se ověřuje nový projekt Internet pro odsouzené, díky kterému mají ženy možnost dostat se na stránky vybraných institucí. Zatím tento projekt využívají studentky učebních oborů a kurzů Práce na počítači.

- **FIE – Feuersteinovo instrumentální obohacování**

Tento program probíhá 2 hodiny týdně po dobu 12 měsíců a kapacita je max. 9 žen v jedné skupině. Je založen na rozvoji kognitivních funkcí a myšlení a učení v souvislostech. Pomáhá vytvářet strategii k řešení úkolů, což se poté přenáší i do řešení problémů obecně. Probíhá formou řešení úkolů tužka-papír, díky tomu se žákyně lépe učí, dokážou ovládat své impulzivní chování, zvyšují si sebedůvěru, zlepšují vyjadřování a tolerují a přijímají odlišné názory.

Do školních programů se zařadil ve školním roce 2017-2018 po absolvování kurzu FIE dvěma ze zaměstnanců Školského vzdělávacího střediska.

- **Jiné vzdělávací aktivity**

Kromě výše zmíněných oborů a kurzů se ŠVS Světlá nad Sázavou zaměřuje také na méně časté vzdělávací aktivity díky spolupracím. Jako jsou například:

Vězeňský kaplan: besedy na téma náboženství se uskutečňují cca 3-4x ročně. Kaplan vězeňským přednáší nejen o náboženské tematice, ale i o morálce a jejích normách.

Nezisková organizace Lightroom: která se zaměřuje na pomoc nejen vězněným, ale i jejich blízkým a všem, kteří s vězeňskou problematikou přišli do styku. Jedná se o besedy na téma finanční gramotnost, exekuce, oddlužení.

Střední škola Světlá nad Sázavou: s ní ŠVS spolupracovalo od roku 2006, jednalo se o maturitní obor *Podnikání*. Do prvního ročníku nastoupilo 20 žáků, avšak kvůli postupnému nedostatečnému počtu studentek byl tento projekt po třetím ročníku zrušen.

Střední škola informatiky a cestovního ruchu SČMSD Humpolec: tato spolupráce probíhá dodnes. Jedná se o dvouleté nebo čtyřleté studium v maturitním oboru *Podnikání a Cestovní ruch*.

Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity a Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence: ŠVS koordinovalo studium v kombinovaném bakalářském studiu v oboru *Cestovní ruch*. Tento projekt byl ovšem v roce 2012 pozastaven.

### **7.3 Vzdělávací aktivity Školského vzdělávacího střediska Valdice**

V současné době se ve ŠVS Valdice nachází velmi zkušený a stabilní personál. Skládá se ze šesti pracovníků, z nichž každý má více než 22letou praxi ve vězeňství.

Středisko se pyšní svou technickou vybaveností. Roku 1991 dostalo první počítač, na kterém se personál učil chápat novou technologii a již roku 1995 se nechala vybudovat počítačová učebna pro šest studentů a ještě téhož roku se otevřel kurz *Základy výpočetní techniky*. O sedm let později, tedy v roce 2002, se zavedla interní počítačová síť ŠVS Valdice. Kompletní rekonstrukce počítačové učebny a výměna stávajícího vybavení za nové, modernější proběhlo v roce 2012. O dva roky později, tzn. 2014, se vedení ŠVS Valdice podařilo získat infopanel, který je umístěn na chodbě a žáci k němu mají neustálý přístup. Přihlašují se pomocí čárového kódu, mohou zde sledovat svoje průběžné výsledky a hodnocení.

V současné době ŠVS Valdice dosahuje nejvyšší úrovně ve vybavenosti výpočetní technikou ve srovnání s ostatními vězeňskými ŠVS. Aktuálně využívají 44 počítačových sestav. Díky takovému vybavení se může rozšiřovat nabídka multimediálních výukových programů, studenti jsou schopni lépe a rychleji pochopit látku, mohou si dohledat zprávy

na internetu, vzdělávají se v neustále se posouvajících trendech výpočetní techniky (zejména v případech dlouhodobých trestů).

- **Učební obor č. 23-56-H/01 Obráběč kovů**

Tento obor je tříletý, výuka probíhá formou večerního vzdělávání. Absolventi jsou vzdělávání v jazykové oblasti, ve společenských vědách a estetice, v matematice a v odborných předmětech. Dále ovládají základy z informační a komunikační technologie. Co se týká praktických dovedností, vyučí se ručnímu obrábění, soustružení, frézování, broušení a CNC obrábění. Absolventi získávají ročníková vysvědčení a na závěr studia po splnění jednotné závěrečné zkoušky získají Vysvědčení o závěrečné zkoušce a Výuční list.

Předměty vyučované v oboru: Český jazyk a literatura, Anglický jazyk, Občanská nauka, Přírodověda, Fyzika, Matematika, Informatika, Ekonomika, Technická dokumentace, Strojnictví, Strojírenská technologie, Technologie, Odborný výcvik

- **Odborný kurz Knihař**

Tento kurz probíhá 4 hodiny týdně v délce 10 měsíců. Po úspěšném absolvování kurzu žák získá Osvědčení či Potvrzení o absolvování kurzu.

Předměty vyučované v kurzu: Bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP), Knihař pro ruční výrobu, Rámování, Odborný výcvik

- **Odborný kurz Malíř-natěrač**

Tento kurz probíhá stejně jako předchozí zmíněný 4 hodiny týdně v délce 10 měsíců. Závěrem kurzu student obdrží Osvědčení či Potvrzení o absolvování kurzu.

Předměty vyučované v kurzu: BOZP, Malířské a natěračské práce, Odborný výcvik

- **Odborné kurzy ZG-1(Plyn), ZM-1(Co2), ZE-1(El.oblouk) Svářeč**

Kurz svářeče probíhá v rozsahu 45 hodin týdně po dobu 4 týdnů. Vyučování oproti předchozím zmíněným nevede pouze pracovník SOU Praha 4, ale i Svářečské školy SECO Jičín. Absolventi jsou schopni práce v údržbářských provozech a po úspěšném ukončení získají státní svářečský průkaz.

Předměty vyučované v kurzu: BOZP, Svařování, Odborný výcvik

- **Kurz anglického jazyka**

Jazykový kurz probíhá jednou týdně po dobu 10 měsíců. Stejně jako u předchozích kurzů získá absolvent Osvědčení či Potvrzení o absolvování kurzu.

Předměty vyučované v kurzu: Anglický jazyk

- **FIE – Feuersteinovo instrumentální obohacování**

Stejně jako ve ŠVS Světlá nad Sázavou, i ve Valdicích se do vzdělávacích programů zařadil kurz FIE. Mottem autora této metody profesora Feuersteina je „*Nechte mě chvíli, já si to rozmyslím...*“

Ke kapitole o možnostech vzdělávání ve věznici Valdice je třeba přiblížit doklad Europass. Valdice ho totiž v roce 2013 začalo vydávat, a sice jako první ŠVS ze SOU Praha 4. Cílem tohoto dokladu je přiblížení významu získaného potvrzení v případě nutnosti osvědčení v cizí zemi. Jeho obsahem jsou informace o získané kvalifikaci a kompetencích, čímž pomáhá mobilitě a integraci studentů v Evropě.

Kromě čistě vzdělávacích aktivit stojí za zmínku i vězeňská kapela, která vznikla právě ze studentů ŠVS a nese název *Náhodná setkání*. Pracovníci Školského vzdělávacího střediska organizují pravidelné koncerty skupiny, a dokonce jí pomáhali při nahrávání již dvou CD. Odsouzení umístění ve věznici Valdice se mohou pyšnit vydávaným občasníkem s názvem *Kartuzián*, na kterém má ŠVS a jeho studenti značný podíl. A pracovníci ŠVS vytvořili již druhé vydání knihy *Valdice v proměnách času* a sice k 155. výročí valdické věznice a ve stejném roce pracovali a následně vydali dokument *Věznice Valdice 2012*.

- **Spolupráce s podniky**

Podniky zabývající se kovovýrobou: díky této spolupráci již od počátku ŠVS podniky pomáhali vybavit dílny ať způsobem zapůjčení strojů či dokonce darem. Kromě velkých strojů odbornému výcviku dodávali i nástroje a náradí potřebné k výuce.

SOU strojírenské v Jičíně: V prvních třech letech fungování ŠVS Valdice spadalo pod toto učiliště. To kromě materiální pomoci dodávalo i personální pomoc ve smyslu některých vyučujících a mistra odborného výcviku.

## **7.4 Kazuistické šetření**

Do případové studie je zařazeno 10 jedinců, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, z toho čtyři ženy umístěné ve věznici Světlá nad Sázavou a šest mužů umístěných ve věznici Valdice. Všichni tyto odsouzení zároveň navštěvují Školské



vzdělávací středisko, které se nachází v areálech zmíněných věznic. Každá kazuistika obsahuje informace o trestné činnosti, délku trestu odnětí svobody, osobní anamnézu, informace o pobytu ve věznici a záznam z přímého pozorování.

### **7.4.1 Martina**

**Jméno:** Martina

**Rok narození:** 1990

**Stav:** svobodná, 2 nezletilé děti, na mateřské dovolené

Jedná se o případ, kdy matka závažným způsobem zanedbávala své dvě nezletilé děti. Psychicky je týrala, nepřiměřeně trestala, v afektech jim vyhrožovala zabitím. Na základě získaných informací často požívala alkohol a jiné návykové látky ve večerních a nočních hodinách s přáteli mimo domov, kdy nechávala děti bez dozoru (někdy i déle než jeden den), ale pila alkohol i v přítomnosti nezletilých. Starší z dětí se o sebe již v malé míře dokázalo postarat a obsloužit se samo, avšak mladšímu z nich byly pouhé čtyři měsíce (jeho bratr se mu pokoušel pomoci, avšak s ohledem na jeho věk byla pomoc nedostatečná). V případě nemoci nezletilých nezajistila lékařskou pomoc. Následkem těchto skutečností se u dětí začal objevovat syndrom týraného dítěte, který se projevil zejména citovou labilitou, určitými neurotickými návyky, zvýšenou úzkostí a psychickou deprivací. Následovalo onemocnění mladšího z dětí, matka mu nadále nezajišťovala adekvátní lékařskou péči, nepřijímalo dostatečné množství tekutin ani potravy, z hlediska hygieny bylo také silně zanedbané. Kromě přetrvávající infekce dítě trpělo dehydratací, což způsobilo vysoké horečky, omezilo ho v pohybu, a to vše vedlo k následné smrti. Martina se provinila zločinem týraní svěřené osoby a usmrcení z nedbalosti, čímž byla odsouzena trestem odnětí svobody na dobu 5 let.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Martina pochází z rozvedené rodiny. Má tři sourozence – starší sestru, mladší sestru a mladšího bratra. Její matka pracuje na poště za přepážkou, otec je podnikatel. S rodinou není v příliš častém kontaktu, dle jejich slov o zanedbané výchově nevěděli, jelikož s mladším z dětí se nikdy neseťkali, se starším pouze párkrát. O Martininých problémech s alkoholem věděli. V partnerských vztazích byla nestálá, otec se s dětmi nevidal. Martina má dokončenou povinnou školní docházku.

- **POBYT VE VĚZNICI SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU**

Ve výkonu trestu odnětí svobody je poprvé. Svého činu podle všeho lituje, avšak dle psychologického vyšetření si spíše uvědomuje, že by měla cítit lítost, než že by ji doopravdy pocítovala. Díky svému společenskému vystupování se snadno zapojila do kolektivu. Jelikož má dokončenou povinnou školní docházku, rozhodla se zde pro studium ve ŠVS, dvouletý obor *Šití prádla*, který probíhá formou denního studia. Ve věznici jí navštěvuje přítel a jedna z jejích sester.

- **POZOROVÁNÍ**

Martina působí nekonfliktně, sebevědomě a společensky. Její pohled na život není příliš realistický. Vyučující jí považují za manuálně zručnou, avšak v teoretických hodinách často skáče do řeči a odpovídá bez hlášení. Ve slohových pracích mnohdy zmiňuje, že se jí stýská po večerních akcích s přáteli a alkoholu.

## **7.4.2 Sandra**

**Jméno:** Sandra

**Rok narození:** 1973

**Stav:** vdaná, 2 zletilé děti, 1 nezletilé dítě

Sandra byla odsouzena pro majetkovou trestní činnost za zvlášť závažný úmyslný trestný čin podvod velkého rozsahu. Byla odsouzena trestem odnětí svobody na dobu 6,5 let.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Sandra pochází z úplné rodiny. Má jednoho bratra. Její rodiče jsou nyní oba v důchodu. Žije s manželem a jejich třemi dětmi (dvě dcery a syn). Manžel pracuje v IT společnosti. Sandra dlouhodobě pracuje na řídicí pozici. V okruhu její nejbližší rodiny nebyl nikdo soudně trestaný. Sandry manžel, a tedy otec jejich dětí je schopen se plně postarat o děti po dobu Sandřinina trestu odnětí svobody. Sandra má vystudovanou střední školu s maturitou.

- **POBYT VE VĚZNICI SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU**

Ve výkonu trestu odnětí svobody je poprvé. Protože má již vystudovanou střední školu s maturitou, rozhodla se zažádat o možnost studia ve ŠVS, dvouletý obor *Provozní služby*, který probíhá formou denního studia, to jí bylo schváleno. Navštěvuje též kurz Keramiky, který probíhá jednou týdně 4 hodiny. Dle psychologického vyšetření si svou vinu plně uvědomuje a svého činu lituje. Nejčastěji ji navštěvuje její manžel i s dětmi, matka, otec a bratr. Dále také několik přátel.

- **POZOROVÁNÍ**

Sandra působí vyrovnaně, ale introvertně, příliš se neseznamuje, má realistický pohled na svět. Ve vězeňském kolektivu je spíše tichá, často si čte někde stranou. Zdá se, že svého činu velmi lituje, zejména kvůli svým dětem a rodině. Trest se jí zdá přísný, avšak spravedlivý, pevně doufá v podmíněčné propuštění za dobré chování. Dle vyučujících je velmi dobrou studentkou, snaží se využít svůj volný čas co nejefektivněji, jinak by jí dle jejích slov „*přeskočilo z pocitu viny při myšlenkách na své děti*“.

### 7.4.3 Erika

**Jméno:** Erika

**Rok narození:** 1992

**Stav:** svobodná, bezdětná

Erika je nyní odsouzená na dobu 27 měsíců za krádeže a maření úředního rozhodnutí. Je to její již třetí pobyt ve vězení.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Narodila se do neúplné, sociálně slabé rodiny. Má starší sestru. Když jí bylo 9 let, zemřel jí otec a chod celé domácnosti zůstal matce a starší sestře. Zpočátku se matka pokoušela o děti starat, avšak postupem času podlehla alkoholu a domácnost zanedbávala. Erika byla oproti své sestře společenská, patřila do jisté party přátel, ve které pravidelně požívala alkohol a drogy (marihuanu, LSD, pervitin). Po nějaké době Erika do party přivedla svou sestru, která jejich životnímu stylu podlehla. Byla ráda, že ji někdo přijal a

někam patří. Za účelem získat peníze na drogy začaly sestry a ostatní v partě krást. Z malých kapsových krádeží se postupně staly větší a promyšlenější loupeže.

- **POBYT VE VĚZNICI SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU**

Ve věznici je umístěna potřetí. Poprvé byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za krádež v délce 15 měsíců, v polovině trestu byla podmíněčně propuštěna se zkušební dobou, ve které se však neosvědčila a byla znovu odsouzena trestem odnětí svobody na 7 měsíců. Po propuštění její svoboda neměla dlouhého trvání a za několik krádeží a maření úředního rozhodnutí se potřetí vrátila do věznice. Poprvé však navštěvuje ŠVS a to konkrétně dvouletý výuční obor *Šití prádla*. Dle psychologického vyšetření si svou vinu uvědomuje, svých činů příliš nelituje a myslí si, že po propuštění bude v krádežích pokračovat. Navštěvuje ji její přítel a starší sestra, která v minulosti byla také nepodmíněně odsouzená.

- **POZOROVÁNÍ**

Erika je společenská, komunikativní žena. Ráda a rychle se seznámila se svými spoluvězeňkyněmi. Na manuální práce je nadaná a zdá se, že ji baví. V teoretických hodinách dává pozor a vyrušuje pouze minimálně v případě, kdy chce pobavit ostatní. Podle informací od vyučujících je zde jedna trestankyně, která nenavštěvuje ŠVS, avšak mimo školu přijde s Erikou často do konfliktu, zatím převážně slovního.

#### **7.4.4 Klára**

**Jméno:** Klára

**Rok narození:** 1983

**Stav:** svobodná, bezdětná

Klára je ve výkonu trestu odnětí svobody na dobu 6 let a sice za krádeže vloupáním, porušování domovní svobody a distribuci drog.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Klára se narodila do úplné rodiny, avšak otec její matku, Kláru a dva starší sourozence opustil, když byly Kláře 3 roky. S otcem se vídala, ale ne pravidelně. Základní školu dokončila, byla však velice problémový student. Od nástupu na základní školu měla problém s uznáváním autorit, páchala drobné krádeže. Tím se dostala do pedagogicko-

psychologické poradny, kde jí byla diagnostikována porucha chování a lehký stupeň ADHD. Již od 12 let věku začala kouřit marihuanu a požívat alkohol, proto jí byl přidělen protidrogový kurátor. Přesto nejpozději o rok později, započala její závislost i na ostatních drogách jako extáze, kokain, pervitin. Na základě toho ji matka nechala hospitalizovat v psychiatrické léčebně, kde navštěvovala devátý ročník základní školy. V léčebně Klára strávila 2 měsíce. Poté co dokončila základní školu, odešla z domova a bydlela u svých přátel. Na ty chvíle ráda vzpomíná, přátelé pro ni byli rodina, chodili spolu na večírky a užívali drogy. Nepokračovala ve studiu na střední školu, práci si také nehledala – s kamarády si peníze sháněli pomocí krádeží. Ve 22 letech začala užívat heroin. Docházela na protidrogové terapie, avšak neúspěšně. Na večírcích a výletech se Klára často seznamovala s muži, žádný vztah však neměl dlouhého trvání.

- **POBYT VE VĚZNICI SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU**

Ve výkonu trestu odnětí svobody je již potřetí. Oba předchozí pobyty byly na základě krádeží, majetkových podvodů, distribuce drog, stejně jako aktuální umístění ve věznici. Svého trestného činu nelituje (nebylo tomu tak ani při předchozích trestech odnětí svobody), avšak vinu přijímá a trest se jí zdá spravedlivý. Na ŠVS se rozhodla studovat po konzultaci s jedním z vyučujících, díky kterému si uvědomila, že vzhledem k délce jejího trestu, je studium smysluplné využití volného času a mohlo by jí pomoci zařadit se po propuštění do společnosti. Studuje obor *Provozní služby*.

- **POZOROVÁNÍ**

Z Kláry vyřazuje přirozená autorita. Při vyučování občas vyrušuje, avšak učí se větší poslušnosti. Rychle se začlenila do kolektivu, z pozorování se zdá, že některé spolužačky se Kláry bojí. Má menší problém s vyjadřováním, pravděpodobně je to důsledek dlouhodobého užívání drog.

## **7.4.5 Pavel**

**Jméno:** Pavel

**Rok narození:** 1982

**Stav:** rozvedený, 1 nezletilé dítě

Pavel je nyní odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu 3 let za trestný čin týraní osoby žijící ve společném obydlí, a to konkrétně mladší sestry, se kterou obývali byt velikosti 1+kk. Pavel se často vracel domů z práce (a později po vyhození ze zaměstnání, kdy každý den navštěvoval restaurační zařízení) pod vlivem alkoholu a na sestru útočil zprvu verbálně, později i fyzicky. Většinou se jednalo o facky a silné strkání na nábytek či zeď. Trvalo několik měsíců, než se to sestra odvážíla nahlásit na policii. V posledním případě ji totiž bil přímými ranami do hlavy a shodil na zem.

#### • OSOBNÍ ANAMNÉZA

Pavel se narodil do úplné rodiny, avšak v jeho 14 letech mu zemřel otec. Pavel byl velice dobrým studentem již od základní školy, nakonec vystudoval střední průmyslovou školu s maturitou. Je o necelých 9 let starší než jeho sestra, ale nikdy spolu neměli příliš blízký vztah. Ve svých 31 letech se oženil a o rok později se jim se ženou narodila dcera. Za další 3 roky se ovšem rozvedli, měli časté neshody, vedli hlasité hádky a Pavel již začínal mít problém s alkoholem. Aby získal čas na pořízení vlastního příbytku, požádal sestru, zda by se mohl na krátkou dobu přestěhovat do jejího bytu. Svou bytovou situaci však neřešil a po necelém roce dostal výpověď ze zaměstnání. V té době byl již závislý na alkoholu a bez zaměstnání, navštěvoval restaurační zařízení každý den, mnohdy již od dopoledních hodin. Denně verbálně i fyzicky napadal svou sestru, která situaci nahlásila po zhruba čtyřech měsících na policii z důvodu brutálního fyzického napadení pěstmi do hlavy a ostatních částí těla. Musela být ošetřena v nemocnici.

#### • POBYT VE VĚZNICI VALDICE

Ve výkonu trestu odnětí svobody je Pavel poprvé. Jelikož byl již od prvního stupně základní školy velice úspěšný student, dokonce premiant třídy, rozhodl se využít čas strávený ve vězení dalším doplněním studia, konkrétně oborem *Obráběč kovů*. Svých činů údajně lituje, avšak z psychologického vyšetření je patrné, že má Pavel sklony k agresi a násilí a je pravděpodobné, že se násilného činu opakovaně dopustí. Příliš návštěv nemá, cca jednou za měsíc ho navštěvuje kamarád.

#### • POZOROVÁNÍ

Pavel působí velice sebevědomě a rázně. U mnoha spolužáků budí respekt a autoritu. Pobyt ve vězení nevnímá výrazně negativně, neboť má k dispozici ubytování, jídlo, možnost naučit se novému apod. Jediné, co mu očividně schází, je alkohol. Ve škole má dobrý prospěch, avšak vyučující nejsou spokojeni s jeho chováním.

## 7.4.6 Karel

**Jméno:** Karel

**Rok narození:** 1974

**Stav:** ženatý, 2 děti

Karel je odsouzen k sedmi letům vězení za vraždu milence své ženy. Ta Karla opustila a vyhodila z domu, ve kterém nadále žila s jejich dětmi a se svým novým partnerem. V den vraždy Karel na zmíněného milence čekal před domem až přijede z práce. Manželka ani děti nebyly doma. Mezi muži došlo k hádce, při které se Karel nakonec neovládl a několikrát druhého muže bodl nožem. Ten na následky svých zranění při převozu do nemocnice zemřel.

### • OSOBNÍ ANAMNÉZA

Karel pochází z úplné rodiny. Má 5 sourozenců – dvě mladší sestry a tři mladší bratry. Otec byl v invalidním důchodu a matka pracovala jako prodavačka. Nebyli tudíž příliš finančně zabezpečeni a z toho důvodu umístili Karla v jeho osmi letech a dva z jeho bratrů do dětského domova. Poměrně úspěšně absolvoval základní školu a pokračoval na střední odborné učiliště, kde se seznámil se svojí budoucí ženou. Té se podařilo otěhotnět po mnoha neúspěšných pokusech, v té době bylo Karlovi 36 let. Druhé z dětí se narodilo již o dva roky později. Za další dva roky začal mít Karel podezření, že má jeho žena poměr a již za půl roku ho opustila. Jelikož zůstala v jejich společném domě s oběma dětmi, Karel si pronajal vlastní byt nedaleko. K vraždě došlo zhruba třičtvrtě roku poté, co se Karel odstěhoval.

### • POBYT VE VĚZNICI VALDICE

Ve výkonu trestu je Karel poprvé. Svou vinu plně připouští a hluboce svého činu lituje, zejména kvůli svým dětem. V ŠVS začal studovat zejména proto, aby se cítil produktivní, užitečný a čas strávený ve vězení smysluplně využil. Studuje obor *Obráběč kovů*. Navštěvuje ho jeho matka, bratr a několik přátel.

### • POZOROVÁNÍ

Karel se zdá být poměrně plachý, trvá mu déle, než se s někým seznámí a začne mu důvěřovat. Po čase se ale víc otevře, méně se stydí, zdá se uvolněnější. Ve škole se chová slušně, nijak hlasitě se neprojevuje. Mezi ostatními vězni byl nějakou dobu šikanován, než se zařadil do své stávající party.

### 7.4.7 Vladimír

**Jméno:** Vladimír

**Rok narození:** 1988

**Stav:** svobodný

Je odsouzen na 4 roky za výrobu a prodej pervitinu. Dle svých slov začal drogu vyrábět z nudy a za prodej nepožadoval příliš vysoký výtěžek.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Vladimír vyrůstal v úplné rodině. Je prostředním ze tří dětí, má dvě sestry. V celé rodině jsou velice dobré vztahy. Vystudoval základní školu praktickou a následně nastoupil na odborné učiliště, obor pomocné kuchařské práce, které také dostudoval.

- **POBYT VE VĚZNICI VALDICE**

Ve výkonu trestu odnětí svobody je Vladimír poprvé. Podle psychologického vyšetření má silnou motivaci k nápravě, je si vědom své viny a svých problémů a chtěl by je řešit. Mezi ostatními vězni působí nekonfliktně. Pro studium ve ŠVS Valdice se rozhodl zejména z nápravného důvodu. Studuje kurz *Knihovnik*. Ve věznici ho navštěvují rodiče, obě sestry a partnerka.

- **POZOROVÁNÍ**

Vladimír působí slušným, klidným dojmem. Komunikuje srozumitelně, ochotně. Ve škole je snaživý, neskáče vyučujícím do řeči. V kolektivu je poměrně oblíbený, s nikým nemá problém.

### 7.4.8 Dominik

**Jméno:** Dominik

**Rok narození:** 1979

**Stav:** svobodný, 1 dítě

Dominik je momentálně ve výkonu trestu odnětí svobody na 2 roky za vloupání do několika automobilů a krádeže automobilu.



- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Dominik se narodil do sice úplné, avšak sociálně slabé rodiny. Má jednoho staršího bratra. Jejich otec byl alkoholik a většinou po práci rovnou zamířil do restauračních zařízení, kde trávil čas až do pozdních večerních hodin. Rodiče se výchovou ani vzděláváním svých dětí příliš nezaobírali, což se odráželo nejen na prospěchu ve škole, ale i chováním mimo školu. Na základní škole Dominik opakoval 6. třídu. Již v té době se u něj začaly projevovat sklony k násilí, jeho výhodou byla výška a mohutnost. Po ukončení základní školy pokračoval Dominik ve studiu na středním odborném učilišti, kde byl však již v prvním ročníku kvůli své agresivnosti a opakovanému napadání spolužáků vyloučen. Po této události začal opět přepadat a okrádat lidi. Následkem toho bylo umístění do diagnostického ústavu. Kvůli jeho problémům se rodiče často dohadovali a po Dominikovu vyloučení ze školy se rozvedli. Sestra zůstala s matkou. Po propuštění diagnostického ústavu si našel partnerku a žili společně v bytě jejích rodičů. Ti měli ovšem s Dominikem značné rozepře. V té době si opět obstarával finance krádežemi a po vloupání do rodinného domu byl odsouzen trestem odnětí svobody na 8 měsíců. Po propuštění z vězení se vrátil zpět ke své partnerce a její matce. V případě, že ho neuposlechly se uchýloval k fyzickému i slovnímu násilí. O necelé dva roky později byl opět odsouzen trestem odnětí svobody, který trvá doteď. Během plnění trestu se mu narodil syn.

- **POBYT VE VĚZNICI VALDICE**

Dominik není odsouzený poprvé. Svůj první zlodějský přestupek spáchal ještě před dovršením 18 let, a sice ukradl spolužákovi peněženku s hotovostí. Peníze kradl i doma rodičům. Po tomto incidentu byl umístěn do výchovného ústavu. Z toho je patrné, že vězení pro něj není neznámé prostředí. Pro studium ve ŠVS se rozhodl zejména po rozhovoru s jedním z vyučujících, aby mohl po propuštění snadněji najít práci. Dochází na kurz *Malíř-natěrač*. Dominik si podle všeho svou vinu připouští, avšak podle psychologického vyšetření je více než pravděpodobné, že s krádeží nepřestane. Ve věznici ho navštěvuje partnerka se synem.

- **POZOROVÁNÍ**

Dominik je velice sebejistý, rázný. Mezi většinou vězňů má velkou autoritu. Pravděpodobně z něj mají strach. Agresivním chováním se projevuje i ve výkonu trestu. Avšak při vyučování se snaží, jelikož nechce být ze vzdělávacího procesu vyloučen.

### 7.4.9 Michal

**Jméno:** Michal

**Rok narození:** 1996

**Stav:** svobodný, bezdětný

Michal je ve výkonu trestu odnětí svobody v délce 3 roky a 7 měsíců. Odcizil klíče od motorového vozidla a odjel s ním. Ve chvíli, kdy ho objevila policejní hlídka, neuposlechl několika výzev k zastavení a ujížděl před nimi. Po necelé hodině honičku vzdal a vůz odstavil u silnice. V té době plnil podmíněný trest na 20 měsíců.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

Michal vyrůstal z části v neúplné rodině. Matka zemřela, když mu byly pouhé 2 roky, a tak dále vyrůstal s otcem, který poměrně často střídal partnerky. Ve svých 8 letech byl umístěn do dětského domova, jelikož otec nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody. Michal má dokončenou základní školu, avšak střední odborné učiliště nedokončil.

- **POBYT VE VĚZNICI VALDICE**

Michal je v nepodmíněném trestu odnětí svobody poprvé. Ve věznici se poměrně rychle aklimatizoval. Ve ŠVS začal studovat zejména proto, že na svobodě střední odborné učiliště nedokončil a doufá, že po propuštění snadněji najde práci. Proto se rozhodl vyučit v oboru *Obráběč kovů*. Kromě studia je zařazen do pracovního procesu uvnitř věznice. Svůj trest akceptuje a svou vinu nepopírá. Na návštěvu chodí otec, avšak velmi málo a na krátkou dobu. Písemně udržuje kontakt s jedním z nevlastních sourozenců. Přítelkyni ani partnerku nemá.

- **POZOROVÁNÍ**

Michal je sebevědomý, působí jako bavič skupiny. Mezi spoluvězni je oblíbený, neprojevuje agresivní sklony, nepotřebuje si získávat autoritu. Při vyučování často vyrušuje za účelem pobavení třídy. Prospěch má však lehce nadprůměrný.

### 7.4.10 Daniel

**Jméno:** David

**Rok narození:** 1959

**Stav:** rozvedený, 2 zletilé děti

David je ve výkonu trestu odnětí svobody na délku 5 let. Provinil se trestnými činy loupeže a maření výkonu úředního rozhodnutí. Před odsouzením nebyl zaměstnaný, proto se schyloval ke krádežím.

- **OSOBNÍ ANAMNÉZA**

David se narodil do úplné rodiny. Jeho otec je stále naživu, avšak nemocný, žije v domově pro seniory, matka zemřela pár let nazpět na mozkovou příhodu. Má dva starší sourozence, se kterými se však příliš často nevidá. Základní školu dodělal, i když neměl dobrý prospěch. Dále se přihlásil na střední odborné učiliště, do školy však nenastoupil. Od své plnoletosti začal pracovat jako automechanik. Za dva roky se oženil, se ženou má dvě děti. Manželství však nevydrželo a po 10 letech se rozpadlo, z důvodu David prvního umístění do výkonu trestu odnětí svobody. Po zhruba osmi letech, kdy pracoval jako automechanik, začal mít problém s alkoholem, často chodil do práce pod vlivem, a tak byl o další půl rok později propuštěn. Tím se jeho závislost na alkoholu ještě zhoršila a po dalších neúspěšných pokusech v zaměstnání, kdy byl pokaždé propuštěn z důvodu alkoholismu, se uchýlil ke krádežím a loupežím. Poté byl poprvé odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody. S manželkou ani dětmi se nevidal a po propuštění ji neplatil alimenty z důvodu finančních problémů. Jelikož trpí silnou závislostí na alkoholu a není schopen zajistit si trvalý příjem, je pro něj takřka nemožné sehnat si bydlení. Svou závislost na alkoholu si uvědomuje a přiznává, že má největší podíl na jeho negativním chování. Absolvoval již protialkoholní léčbu, avšak neúspěšně.

- **POBYT VE VĚZNICI VALDICE**

David je ve výkonu trestu odnětí svobody již po šesté. Dříve byl kromě krádeží trestán za neplacení alimentů na své děti. David se svůj poslední trest snaží přijmout, i když svou vinu z trestných činů popírá. Nejvíce ho mrzí ztráta manželky a rodiny. Ve věznici je umístěn již po šesté, takže z pobytu nemá příliš velkou újmu. Nerozhodl se pro studium ve ŠVS, nýbrž pouze pro kurz *Malíř-natěrač*. Ve věznici nemívá příliš návštěv. Jednou či dvakrát ho navštívil bývalý kolega.

- **POZOROVÁNÍ**

Na David je znát dlouhodobé požívání alkoholu. Přesto působí slušným a sympatickým dojmem. Občas ho přepadne záchvat vzteku či agrese. Ve třídě se chová slušně, kurz ho zajímá. Mezi ostatními vězni nepociťuje ani nevyvolává rivalitu. S několika z nich navázal poměrně blízký vztah.

## 7.5 Vyhodnocení kazuistik

Z výše uvedených případových studií je patrné, že velká většina jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody prožila dětství v neúplné a nefunkční rodině, v nepříznivých sociálních podmínkách či v dětských domovech a podobných ústavních zařízeních. To se samozřejmě podepsalo na jejich výchově a psychice, i když si to mnozí z nich neuvědomují. Zároveň má většina zkoumaných odsouzených zkušenosti s alkoholem a jinými návykovými látkami. Několik z nich není ve výkonu trestu poprvé a podle psychologického vyšetření a pozorování je zřejmé, že po propuštění z věznice neprojeví snahu svůj čin nezopakovat. K tomu přispívá také skutečnost, že si svou vinu nepřipouští nebo svého trestného činu nelitují.

Všichni vězni z případových studií navštěvují ŠVS ve věznicích Světlá nad Sázavou či Valdice. Martina má dokončenou povinnou školní docházku a nyní absolvuje dvouletý obor *Šití prádla*. Vzhledem k její anamnéze a povaze (problémy s alkoholem, noční život) a přesto, že má dvě nezletilé děti nelze předpokládat, že by po propuštění změnila způsob života.

Sandra má vystudovanou střední školu s maturitou, ale sama zažádala o studium na dvouletém oboru *Provozní služby*. Navíc navštěvuje kurz Keramiky. Je velmi dobrou studentkou, proto doufá v podmíněčné propuštění. Chybí jí její tři děti (jedno nezletilé). Na svobodě pracovala dlouhodobě v řídicí funkci, proto je pravděpodobné, že se po propuštění navrátí do pracovního procesu.

Erika je již potřetí ve výkonu trestu odnětí svobody, poprvé však navštěvuje ŠVS, konkrétně obor *Šití prádla*. Přestože je na manuální práce nadaná, díky její anamnéze (alkohol, drogy) nelze předpokládat, že by se po propuštění zapojila do pracovního procesu, právě proto, že je recidivistka a má partu, do které se hodlá vrátit.

Klára sice dokončila základní školu, avšak od útlého věku měla problém s autoritami a s pácháním trestné činnosti. Od 12 let užívala drogy a alkohol. Na ŠVS se rozhodla studovat po motivačním rozhovoru s vyučujícím, kdy si sama uvědomila, že studium pro ni bude smysluplné a po propuštění jí pomůže k zařazení do společnosti a k získání pevného partnerského vztahu, případně i založení rodiny. Studuje obor *Provozní služby*.

Pavel vystudoval střední průmyslovou školu s maturitou. Je rozvedený z důvodu alkoholové závislosti, díky níž byl agresivní. Ve výkonu trestu odnětí svobody je poprvé

a rozhodl se doplnit studium v oboru *Obráběč kovů*. Ve škole má výborný prospěch, ale vyučující nejsou spokojeni s jeho chováním. Chybí mu alkohol. Ačkoliv Pavel působí sebevědomě a studiem je motivován, je otázkou, zda po propuštění díky svým problémům obstojí.

Karel byl díky nezajištěné rodině i se svými sourozenci umístěn v dětském domově. Má vystudované střední odborné učiliště. Přestože zabil milence své manželky, je plachý a špatně se zařazuje do společnosti. Z těchto důvodů byl ve vězení šikanován. Ve ŠVS studuje úspěšně a díky tomu, že má zázemí v rodině (matka, bratr a přátelé, kteří ho pravidelně ve VTOS navštěvují) se zdá, že by se po propuštění mohl úspěšně zařadit do společnosti a pracovního procesu a žít řádným životem.

Vladimír má dokončenou základní školu praktickou. Pro studium kurzu *Knihovník* se rozhodl z nápravných důvodů. Je nekonfliktní a je si vědom své viny. U tohoto vězně je velký předpoklad k nápravě, díky rodinnému zázemí a působení ŠVS. Ve věznici ho navštěvují rodiče, sourozenci i partnerka.

Dominik má ukončenou základní školu, pokračoval ve studiu na SOU, ale kvůli agresivitě byl vyloučen a umístěn do diagnostického ústavu. Vězení pro něj není neznámé prostředí, první trestný čin spáchal před dovršením 18 let a byl umístěn do výchovného ústavu. Vyučující Dominika motivovali pro studium ve ŠVS. Velkou oporou jsou návštěvy partnerky se synem, který se mu narodil po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Dominik věří, že po absolvování ŠVS si snadněji najde práci a zabezpečí tak svoji rodinu.

Michal vyrůstal v neutěšených rodinných poměrech, matka mu zemřela ve dvou letech a v osmi letech byl umístěn do dětského domova. Má dokončenou základní školu, ale střední odborné učiliště nedokončil. Do ŠVS se přihlásil sám, doufá, že si po propuštění snadněji najde práci. Kromě studia se účastní pracovního procesu i ve věznici. U tohoto vězně je velký předpoklad reintegrace.

David dokončil základní školu, avšak s téměř nedostatečným prospěchem. Na střední učiliště nenastoupil, ale od své plnoletosti pracoval jako automechanik. Přestože si založil rodinu, začal být závislý na alkoholu a o děti se nestaral. Po rozvodu neplatil alimony a nebyl schopen zajistit si trvalý příjem. I když je ve výkonu trestu odnětí svobody po šesté, rozhodl se poprvé pro studium ve ŠVS, kurz *Malíř natěrač*. Díky své nekonfliktní povaze

a dlouhodobé abstinenci je u něj dobrý předpoklad pro nápravu a zapojení se do pracovního procesu.

Všichni vězni v kazuistickém šetření navštěvují ŠVS, protože díky motivaci vyučujících a ostatních pracovníků věznic věří, že po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se snadněji zařadí zpět do běžného života a najdou si zaměstnání. Ze zkušeností učitelů ŠVS se jejich bývalí studenti i v případě recidivy dopouštějí méně závažných trestných činů. Z toho vyplývá, že vzdělávání vězňů má velký význam pro ně samotné, ale zároveň i pro společnost.

### **7.5.1 Návrhy opatření**

Z hlediska péče o vězně a snahy o jejich nápravu je zcela určitě pozitivní vzdělávací program ve vězeních. Také nově zavedené motivační pobídky jako stipendium, příspěvky na stravu atd., mají velký vliv na vyšší zájem vězňů o studium. Stále ještě není dořešeno, jak by měli být motivováni vězni, kteří jsou propuštěni z výkonu trestu před dokončením studia. Mají možnost závěrečnou zkoušku vykonat ve vězeňském ŠVS, kde původně studovali, ale většina z nich toho nevyužije. Zde by na ně mohl více působit kurátor, například jim nabídnout seznam pracovních pozic, které by mohli po dokončení studia vykonávat, nebo je motivovat vyšší platou na dané pozici.

Je na škodu, že se vzdělávací program a ŠVS nenachází ve všech věznicích České republiky. Určitě by socializaci vězňů prospělo rozšíření ŠVS i do ostatních věznic. Z výzkumu vyplývá, že vzdělávání ve vězení má kladný vliv na chování vězňů a jejich začlenění zpět do společnosti a na snížení recidivy. Stále však není dostatečně ošetřen přechod po skončení výkonu trestu do normálního života. Jedinci často nemají rodinu, peníze, bydlení ani zajištěnou práci. V takových případech by mohl kurátor zajistit pracovní místo již před skončením doby trestu. Podle získaného potvrzení o ukončení vzdělání by kurátor navrhl vhodné pracovní zařazení vězně. Zařídil by pracovní smlouvu, případně bydlení v podnikové nebo jiné ubytovně. Právě z důvodu nedostatečného finančního, sociálního a bytového zajištění se čerstvě propuštění vězni často uchylují ke krádežím a jiné trestné činnosti a tyto důvody vedou k opakovanému odsouzení k výkonu trestu.

## 7.6 Závěr šetření

Z publikovaných kazuistik a polostrukturovaných rozhovorů (viz příloha A, B, C) vyplývá, že na páchání trestné činnosti u pozorovaných vězňů má velký vliv výchova a rodinné prostředí. Většina pozorovaných jedinců je z neúplné nebo sociálně slabé a nefunkční rodiny a v dětství jim nebyla věnována dostatečná péče a pozornost, chybělo podnětné rodinné prostředí. Nebyly jim nastíněny morální hodnoty, setkávali se s absencí pracovních návyků. Za celý život nepřišli do styku s pozitivními vzory fungování ve společnosti. Vzhledem k nedostatečné péči v době dětství a dospívání se u některých projevila narušená osobnost. Chybí empatie, dostavuje se citová oploštělost, což se ukázalo zejména v náhledu na spáchaný trestný čin. Někteří nepochopili společenskou škodlivost svého jednání a výše trestu jim připadala nespravedlivá.

Vězni, kteří se zúčastnili vězeňského vzdělávacího programu a studovali ve ŠVS, se značně zlepšili v chování, zvládnutí agresivity, upevnili si morálně volní vlastnosti a věřili v úspěšnou reintegraci. Přestože je většina žáků v ŠVS přesvědčena o tom, že po propuštění začnou nový život, ne všem se to však podaří. Úspěšnost závisí na prostředí, do kterého se z výkonu trestu vrací, zda ve skutečnosti najdou díky získaným certifikátům zaměstnání a k trestné činnosti se znovu nevrátí. Snahou všech učitelů ve věznicích s SVŠ není pouze naplnění vzdělávacích cílů, ale správný individuální přístup, který pomáhá motivovat vězně k úspěšnému zvládnutí studia. Ve věznici Valdice jsou studující vězni umístěni v celách v bezprostřední blízkosti ŠVS, proto mohou být v denním kontaktu s vyučujícími. Ty s vězni neustále komunikují, mohou jim předávat informace o aktuálním dění ve světě. Zásluhou vzájemné blízkosti si student k učiteli vytvoří vztah založený na důvěře, což je důležité pro motivaci k dokončení studia a k vzájemnému respektu. Díky vězeňskému vzdělávacímu systému a pracovníkům ŠVS se alespoň část vězňů po propuštění z výkonu trestu úspěšně zapojuje do běžného života.

## ZÁVĚR

Historie trestu odnětí svobody sahá až do starověku, kde byly však tresty stále velice kruté. Stupeň trestu se odvíjel od postavení a majetku provinilce. Postupnou humanizací se ustupovalo od krutých a nelidských trestů. Vězení nefungovalo pouze jako izolace a ochrana společnosti od delikventů, ale nenabízelo vězňům motivaci k nápravě. V současné době je kladen důraz na sociálně výchovnou péči a k vězňům se přistupuje individuálně. Snahou vězeňských zaměstnanců je příprava vězňů na úspěšnou reintegraci a snížení počtu recidivistů. Během 18. a 19. století vznikly čtyři penologické systémy (viz. Pensylvánský, Auburnský, Smíšený klasifikační, Progresivní), pomocí nichž se věznice snažily změnit dosavadní přístup k vězněnému a více se zaměřovaly na jeho nápravu. V anglickém progresivním systému se u zaměstnaných vězňů věnovala péče odborné profesní přípravě. Po roce 1918 se v ČSR ještě zvýšila snaha o posílení výchovné funkce díky přijetí zákona o podmíněném přijetí a propuštění. Od roku 1965 došlo k významné reformě v oblasti československého vězeňství, odsouzení se rozdělovali do skupin podle závažnosti spáchaného trestu. Pádem totalitního režimu došlo ke změně ve vězeňství ve smyslu respektování lidských práv vězňů v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly.

Trest by měl naplňovat dvě strany účinnosti. První z nich je funkce vyrovnávací, u které je hlavním cílem vyrovnání se oběti či pozůstalých s trestným činem a vyrovnání se pachatele s vinou a trestem. Druhou stranou je funkce regulativní, která se zaměřuje na ochranu společnosti před odsouzeným jedincem či potenciálními zločinci.

V České republice se nachází 35 věznic, které spadají pod Vězeňskou službu ČR. Ta se dělí na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. V roce 2017 byly původní čtyři typy věznic redukovány na aktuální dva, a sice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. V České republice se využívají dva typy věznic, vazební věznice na výkon vazby a věznice, ve kterých se vykonává trest odnětí svobody. Existují i vazební věznice, ve kterých jsou oddělené prostory pro VTOS. Česká republika je v péči o vzdělávání osob ve výkonu trestu na velmi vysoké mezinárodní úrovni a zároveň inspirací pro mnohé evropské země.

Ve výkonu trestu odnětí svobody mají vězni s ohledem na závažnost spáchaného činu a délku jejich trestu možnost mnohých aktivit. Kromě vzdělávacího systému, který se



uskutečňuje díky ŠVS, se mohou zapojit do pracovních příležitostí, terapeutických sezení, sportovních aktivit apod. Věznice také nabízejí mnohé kroužky (společenské hry, akvaristika, vaření atd.). V České republice mají téměř všichni odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody zařízené zaměstnání. Jediní, kteří nejsou do pracovního procesu zařazeni jsou invalidní a starobní důchodci a ostatní pracovní nezařaditelní.

Střední odborné učiliště, které pokrývá všech devět Školských vzdělávacích středisek vězeňství ČR, má kořeny již v 60. letech minulého století, název SOU získalo až v roce 1983. Během posledních 36 let v něm stále probíhaly jisté změny, poslední z nich byla v roce 2006, kdy ztratilo oprávnění vykonávat činnost školy a o rok později se představilo s novým názvem jako výchovně vzdělávací zařízení, která se řadí do organizační jednotky VSČR.

Věznice Světlá nad Sázavou funguje od roku 2001. Je to ženská věznice s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a se zvýšenou ostrahou. Tato věznice je unikátní mezi českými věznicemi, díky oddělení pro matky s dětmi, které zde poskytuje. Existují zde samozřejmě parametry, které musí daná matka splňovat (neomezená rodičovská odpovědnost, ukončení trestu do dovršení 3 let dítěte, delší trest než 6 měsíců, zdravotní stav, kladné stanovisko OSPOD, dětského psychologa apod.). Již od roku 2001 zde působí ŠVS, které nabízí dva učební obory a několik kurzů včetně kurzu Základní škola.

Valdická věznice je nejstarší fungující věznicí na území České republiky. První vězni do ní byli umístěni již v roce 1857. Je to pouze mužská věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Převážně se sem umisťují odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody na více než 10 let a recidivisté. Školské vzdělávací středisko zde působí od roku 1983 a nabízí jeden učební obor a několik kurzů.

Empirická část jasně představuje, že na kriminální činnost má velký vliv rodinné prostředí v dětství a dospívání odsouzeného. Při nedostatečné péči a pozornosti v dětském věku si jedinec často vytváří kruh přátel, ve kterém experimentují nejprve s lehkými drogami a alkoholem, poté s tvrdšími drogami, kvůli kterým se uchylují ke krádežím. Při šetření byla viditelná účinnost vzdělávání odsouzených jedinců zejména ve smyslu socializace, učení pracovních návyků, cvičení trpělivosti a zvládnání agrese. Personál obou věznic vykazoval značné úsilí, snahu a vlídnost k studujícím odsouzeným. Vedoucí pracovníky obou ŠVS jejich práce naplňuje, z velké části vidí výsledky a tím se ujišťují,

že jejich práce má smysl. Velký důraz kladou na vytvoření důvěry mezi vyučujícím a vězni. Velice důležitá je spolupráce vzdělávacích středisek s věznicemi, zejména speciálními pedagogy a psychology, která v těchto případech funguje bez problému téměř nepřetržitě. Možnosti vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody se stále rozšiřují a vězňům je na této úrovni věnována velká péče a mají dostatečnou nabídku oborů a kurzů. I když se po propuštění nepodaří reintegrovat všem, kteří na vězeňských ŠVS studovali, to procento úspěšných je pro pracovníky vzdělávacích středisek a věznic skvělý výsledek. Dodržování postupů, trpělivost a budování důvěry je důkazem, že neustálý vliv vyučujících na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody přináší pokroky a zabraňuje nechtěné recidivě.

## SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

### Seznam použitých českých zdrojů

- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-138-0
- FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-722-9
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2006. ISBN 80-86708-30-6
- JŮZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7
- KAFKOVÁ, A. *Tradiční vězeňská práce – lepení „pytlíků“*. *Historická penologie*. 2004, roč. 2, č. 2, s. 12-14.
- KNECHTLOVÁ, Iva. *Historie vězeňského zdravotnictví*. *Historická penologie*. 2005, č. 2, s. 5-8.
- KÝR, A. *Protektorátní vězeňství se zřetelem na činnost pankrácké věznice*. *Historická penologie*. 2008, roč. 6, č. 1, s. 27-36.
- LABUDA, J. *Vývoj vězeňství na našem území*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Veřejná správa, Katedra dějin státu a práva. Vedoucí bakalářské práce: Jaromír Tauchen.
- ŠINDELÁŘ, Vladimír. *Cesta na popraviště*. Praha: XYZ, 2012. ISBN 978-80-7388-698-1
- UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Stráž pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. ISBN 80-239-9417-4
- UHLÍK, J. *F.J.Řezáč – reformátor vězeňství a školství v 19. století*. Příloha časopisu *České vězeňství* č.2/1997. Praha: Redakce Českého vězeňství, 1997.
- VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-127-4

### Seznam použitých zahraničních zdrojů

COYLE, A. *Řízení věznic v čase změn*. Příloha časopisu *České vězeňství* č.1/2004. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2004. ISSN 1213-9297

### Seznam dalších zdrojů

BARTOŇ, Z. *Školské vzdělávací středisko Valdice 1983-2018*. Valdice, 2018.

ŠVS Světlá nad Sázavou. *Ročenka Světlá*. Světlá nad Sázavou, 2019.

*Historie a současnost SOU*

### Seznam použitých internetových zdrojů

Beck-online. STAR. Zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a o propuštění. [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4v6njwgiwta>

KUBÍČKOVÁ, P., KMĚTÍK, I. *Penologie*. [elektronická skripta]. ©2011 [cit. 8.5.2019].

Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online]. 2017. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Valdice: O nás*. [online]. ©2019 [cit. 16.5.2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-valdice/o-nas/>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Světlá nad Sázavou: O nás*. [online]. ©2019 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/o-nas/>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Světlá nad Sázavou: Výkon trestu odsouzených matek s dětmi*. vscr.cz [online]. ©2019 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou/o-nas/vykon-vezenstvi/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi/>

Vězeňská služba ČR. *Generální ředitelství: Základní informace*. [online]. ©2019 [cit. 16.5.2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>

Vězeňská služba ČR. *Vazební věznice a ÚPVZD Brno: Aktivita vězňů*. [online]. ©2019 [cit. 16.5.2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-a-uvzd-brno/o-nas/vykon-vezenstvi/aktivity-veznenych-osob/>

Vězeňská služba ČR. Generální ředitelství: Zaměstnávání vězňů. [online]. ©2019 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zamestnavani-veznu/>

Vyhláška č. 9/1987 Sb., Ministerstva školství České socialistické republiky, kterou se mění a doplňuje vyhláška č. 124/1984 Sb., o středních školách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 16.5.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-9/zneni-19870401>

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Zrušeno k: 01.08.1950. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231>

Zákon č. 12/1946 Sb., jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-12/zneni-19460213>

Zákon č. 169/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/nabidka/cs/1999-169/zneni-20000101#p82-1>

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

Zákon č. 555/1992 Sb., České národní rady o Vězeňské a justiční strážci České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 20.4.2019].

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), kterým se mění zákon č. 76/1978 Sb., České národní rady o školských zařízeních. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 12.5.2019]. Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/nabidka/cs/2004-561/zneni-20050101#p191-1\\_p191-10](https://www.zakonyprolidi.cz/nabidka/cs/2004-561/zneni-20050101#p191-1_p191-10)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), kterým se mění zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 12.5.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/nabidka/cs/2004-561/zneni-20050101#p191-1>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2019 [cit. 16.5.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

## SEZNAM ZKRATEK

- 3D – Trojdimenzionální
- CD – Compact disc – kompaktní disk
- CNC - Computer numerical control - počítačem řízený obráběcí stroj
- ČNR – Česká národní rada
- ČSR – Československá republika
- ČSSR – Československá socialistická republika
- ČR – Česká republika
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- NPT – Nápravně pracovní tábory
- NVÚ – Nápravně výchovný ústav
- NZ – Nápravná zařízení
- SNV – Sbor nápravné výchovy
- SOU – Střední odborné učiliště
- SpO – Specializovaný oddíl
- ŠVS – Školské vzdělávací středisko
- USA – United States of America - Spojené státy americké
- VSČR – Vězeňská služba České republiky
- VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

## **SEZNAM PŘÍLOH**

Příloha A – Rozhovor 1 Vedoucí pracovník ŠVS Valdice .....	I
Příloha B – Rozhovor 2 Vedoucí pracovnice ŠVS Světlá nad Sázavou .....	III
Příloha C – Rozhovor 3 Zástupce ředitele SOU Praha 4 .....	V

## **Příloha A – Rozhovor 1 Vedoucí pracovník ŠVS Valdice**

1. Jaký typ vězňů navštěvuje Vaše vzdělávací středisko?
  - Do kurzů a na učební obory se hlásí především vězni, kteří si chtějí po propuštění uspořádat život jinak než před nástupem do výkonu trestu. Doufají, že díky získaným certifikátům si najdou zaměstnání, které jim stálým příjmem pomůže zlepšit finanční situaci.
  
2. Jsou i tací vězni, kteří se do studijního programu zapojí proto, aby jim lépe utíkal čas?
  - Vlastně ano. Ale asi bych to formulovat tak, že se hlásí spíše ti, kteří chtějí čas strávený ve vězení využít smysluplně. Nebo si chtějí rozšířit znalosti, příp. dokončit základní školu.
  
3. Můžete přijmout každého vězně, který se hlásí do ŠVS?
  - Ano může. Přijetí schvaluje ředitel věznice na základě zdravotních prohlídek a psychologických testů přihlášených.
  
4. Je pro vězně vaše nabídka oborů a kurzů dostatečná?
  - Myslím, že máme velký výběr. Ale pokud se vězeň rozhodne pro obor, který je vyučován v ŠVS jiné věznice, může zažádat o přesun do dané věznice. Pokud je mu schválen, obor tam vystuduje. Po absolvování je poslán zpět do kmenové věznice.
  
5. Pozorujete změny v chování vězňů, kteří navštěvují školské vzdělávací středisko?
  - Určitě ano. Výuka a každodenní styk s učiteli má pozitivní vliv na informovanost vězňů. Také lépe zvládají stresové situace, umí pracovat s agresivitou, rozšiřují si slovní zásobu a dokáží lépe komunikovat. Využíváme metodu FIE, která vězně zklidní, naučí je trpělivosti. Potom lépe zvládají různé sociální situace.
  
6. Naplňuje Vás vaše práce a jak dlouho už v ŠVS působíte?
  - V ŠVS pracuji již 33 let, takže to odpovídá samo za sebe. Tato práce mě určitě uspokojuje. Samozřejmě je někdy psychicky náročná vzhledem



k různorodosti trestných činů a osobností studujících vězňů, ale vidím výsledky, zejména v procesu reintegrace. Proto vím, že moje práce není zbytečná.

## **Příloha B – Rozhovor 2 Vedoucí pracovnice ŠVS Světlá nad Sázavou**

1. Jaký typ vězeňkyň navštěvuje vaše vzdělávací středisko?
  - Především ty uvědomělejší, jestli se to dá takto vyjádřit. Jedná se o vězeňkyně, které se chtějí opravdu napravit a po propuštění se chtějí zapojit do normálního života. Většinou mají ještě malé děti, doufají že pravidelným docházením do zaměstnání,lepší kvalitu života sobě i svým dětem.
  
2. Ve ŠVS Valdice mohou vězni zažádat o přesun do jiné věznice z důvodu vybraného oboru, který není v kmenové věznici vyučován. Je i u vás taková možnost?
  - Naše věznice je jediná v ČR, která má vzdělávací středisko pro ženské vězeňkyně. Takže žádost o přeložení je bezpředmětná.
  
3. Jak motivujete studentky, aby učební obor nebo kurz dokončily?
  - Některé vězeňkyně se do učení opravdu zapálí nebo si zvolí obor, který je baví. Ty není třeba příliš motivovat. Pro ostatní je důležitá komunikace se speciálními pedagogy, ujišťování o důležitosti získání certifikátu pro život po propuštění. Také nám velice pomáhá nově zavedený systém prospěchových stipendií, ve kterém jsou žákyně finančně odměňovány podle studijních úspěchů.
  
4. Může být vězeňkyně vyloučena ze studia?
  - V určitých případech ano. Při závažném porušení kázně, ať zde ve škole, nebo na oddělení. Například nedávno jedna ze studentek na svém pokoji vypila čisticí prostředek, tím se dopustila přestupku, byla umístěna na samotku a ze školního procesu vyloučena.
  
5. Stane se někdy, že je vězeňkyně propuštěna dříve, než dokončí studium? Jak se v takovém případě postupuje?
  - Ano, stává se to. V takovém případě mají studentky možnost přijet složit závěrečnou zkoušku v našem ŠVS. Bohužel, ne všechny této možnosti využijí.

6. Naplňuje Vás vaše práce a jak dlouho ve ŠVS působíte?

- Ve ŠVS pracuji téměř od jeho vzniku. Práce mě velice baví, proto jsem se sem vrátila i po mateřské dovolené. Připouštím, že je náročná, ale protože pracuji s různými lidmi, tak je také velmi zajímavá a není jednotvárná.

## **Příloha C – Rozhovor 3 Zástupce ředitele SOU Praha 4**

### 1. Kdy vzniklo vězeňské SOU?

- Historie vzdělávání ve věznicích je složitější. V 60. letech byly v nápravně výchovných ústavech zřízeny první odborná učiliště. V podstatě to byla první školská vzdělávací střediska. I když SOU pro odsouzené bylo zařazeno do sítě školských zařízení až v roce 1983. Od té doby přibývají v ŠVS další obory.

### 2. Kolik věznic v ČR nabízí možnost vzdělávání odsouzených?

- V současné době je to 9 vězeňských zařízení: Valdice, Všehrady, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Heřmanice, Stráž pod Ralskem, Kuřim, pod kterou spadá věznice Znojmo. To všechno jsou mužské věznice a pro ženy je ŠVS ve Světlé nad Sázavou.

### 3. Máte dostatečné personální zabezpečení ve ŠVS?

- V současné době naštěstí nemusíme řešit personální otázky. Počet zaměstnanců je stabilní. Díky tomu, že mnozí ve věznicích působí dlouhá léta, vím, že svou práci odvádí dobře a mohu se na ně plně spolehnout.

### 4. Máte i vy zpětnou vazbu, jak působí ŠVS na vězně?

- Jsem v pravidelném kontaktu s vedoucími pracovníky ve vězeňských ŠVS a já sám jsem několik let působil ve vzdělávacím středisku Valdice, a i ve své nynější pozici stále učím. Takže mohu s čistým svědomím říct, že naše práce má smysl.

## **BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE**

**Jméno autora:** Kateřina Šrámková

**Obor:** Andragogika (Mgr.A)

**Forma studia:** Prezenční

**Název práce:** Možnosti vzdělávání ve věznicích Valdice a Světlá nad Sázavou

**Rok:** 2019

**Počet stran textu bez příloh:** 66

**Celkový počet stran příloh:** 5

**Počet titulů českých použitých zdrojů:** 16

**Počet titulů zahraničních použitých zdrojů:** 1

**Počet internetových zdrojů:** 18

**Vedoucí práce:** PhDr. Miroslav Kostka